

Herr vice Talmannen: Jag anser mig böra föreslå, att de fem sista ärendena på dagens föredragningslista, nemligen Konstitutions-Utskottets Memorial N:ris 4, 5 och 6, Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 8 och protokollsutdraget från Andra Kammaren måtte flyttas främst å föredragningslistan för nästa plenum för att då ånyo kunna bordläggas, i ändamål att Kammaren icke må sakna sysselsättning, sedan förut två gånger bordlagda, vidtomfattande ärenden blifvit afgjorda.

Detta förslag bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In tidem
O. Brakel.

Onsdagen den 10 Mars 1869.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades tre protokollsutdrag för den 9 och protokollet för den 3 dennes förmiddagen.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 6 dennes bordlagda Memorial N:o 4, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll.

Härefter hemställde Herr Grefven och Talmannen, huruvida Kammaren, i enlighet med hvad Talmännen vid hållet sammanträdde öfverenskommit att hos Kamrarne föreslå, behagade besluta att till behandling företaga Konstitutions-Utskottets nu för andra gången bordlagda Memorial N:o 4 nästkommande Onsdag den 17 dennes; hvilket bifölls.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 6 dennes bordlagda Memorial:

N:o 5, med förslag till ändring i Regeringsformens 72 §; samt

N:o 6, i anledning af återremiss i viss del af Utskottets Utlåtande N:o 1, angående af Herrar Treffenberg, Wallén och Falkman väckta motioner om ändring i 23 § Riksdags-ordningen.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 6 dennes bordlagda Betänkande N:o 8, angående allmänna bevillningen.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Andra Kammarens den 6 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 147, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 14, i anledning af Herr P. Olssons motion, N:o 53, om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande befrielse för Skånska och Danska färjemansbåtar, icke öfverstigande 9 nyläster, samt andra Svenska och Danska båtar och fartyg, däckade eller odäckade, icke öfverstigande 12 nyläster, att, då de användas till sjöfart mellan Svenska och Danska orter vid Öresund, taga lots eller erlagga lotspenningar.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 38, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens Sjunde Hufvudtitel.

1:sta punkten.

Bifölls.

2:dra punkten.

Lades till handlingarne.

3:dje punkten.

Bifölls.

4:de punkten.

Lades till handlingarne.

5:te och 6:te punkterna.

Biföllos.

7:de punkten.

Lades till handlingarne.

8:de punkten.

Bifölles.

9:de punkten.

Greve af Ugglas: Som man finner af den förevarande punkten, hafva äfven vid denna riksdag blifvit väckta åtskilliga motioner om nedsättning i det anslag, som af Statens medel utgår till de Kongl. theatrarne. Stats-Utskottet har dock afstyrkt dessa motioner, och för min del vill jag ej heller nu förorda bifall till desamma. Dock anser jag mig skyldig att fästa uppmärksamheten derpå, att, om man vill beräkna, att Kongl. theatern fortfarande skall förblifva i åtnjutande af det anslag den för närvarande uppbär, theaterns ställning måste blifva en annan än den nuvarande. Det är icke rätt, att detta anslag är uppfördt på Sjunde Hufvudtiteln, ty Departements-chefen eger på intet sätt att skaffa med eller kontrollera de anslagna medlens användande; han har ej den ringaste magt öfver theatern. Den är i fullaste mening, hvad dess namn också angifver, en Kongl. Maj:ts theater. Medlemmarne af dess orchester utgöra det Kongl. Hofkapellet, och dess förnämsta lyriska artister bära namn af Hofsångare och Hofsångerskor.

Gå vi tillbaka och se till, huru theatern kommit i åtnjutande af sitt anslag, så återföras vi ända till 1818 års riksdag. På hemställan af Kongl. Maj:t beslöto då Rikets Ständer, med anledning af en i theaterns kassa yppad brist, förorsakad deraf att St. Barthelemy-fonden ej längre kunde lemna några bidrag, att för en gång anslå ett belopp af 30,500 R:dr B:ko. Ehuru afsigten väl var, att anslaget äfven fortfarande skulle utgå, beviljades det dock endast för år 1818, och med vilkor att Staten ej vidare skulle betungas med några andra utgifter för theaterns räkning än de redan förut å stat uppförda belopp, nemligen 4,500 R:dr B:ko till dramatiska spektaklets underhållande och 1,400 R:dr samma mynt till ved vid densamma.

Enligt detta beslut var theatern öfverlåten till Konungen, och han var den, som ensam hade rätt att ordna dess ekonomiska förhållanden efter eget godtycke, och möjligen har det understundom inträffat, att löner och pensioner blifvit bestämda mera med afseende å gunst och nåd, än efter verklig förtjenst och behof. Derom var ej heller något att säga, så länge anslaget utgick med så ringa belopp, att Staten ej kunde ega befogade anspråk att få deltaga i förvaltningen. Helt annat har deremot förhållandet blifvit, sedan Staten

fått med allt större belopp bidraga till theaterns existens. Det blir då nödvändigt, för så vidt Staten skall fortfara med dessa bidrag, att theatern öfvergår till en allmän konst- och bildningsanstalt, öfver hvilken Staten och Representationen blifva i tillfälle att gemensamt utöfva kontroll. Jag har velat anföra detta, ty det är gifvet, att en förändring måste företagas, och hvad i detta fall bör göras, bör göras snart.

Förra Riksdagens Stats-Utskott lemnade en utredning öfver theaterns ekonomiska ställning, hvaraf visade sig, att dess skuld, som år 1862 belöpte sig till 82,719 R:dr, sedan dess oupphörligt ökats, så att den vid slutet af spelåret 1867 utgjorde 159,129 R:dr, förutom den skuld hvari man satt sig genom inköp af dramatiska theatern. Nu finna vi, att skulden under de sednaste åren så tilltagit, att den för närvarande uppgår till 247,000 R:dr. Man kan visserligen säga, att detta angår icke Representationen, utan är uteslutande Konungens enskilda affär; men då det väl i alla fall blir nödvändigt, att Riksdagen mellankommer, om någon räddning skall kunna ske, så är det af vigt, att detta ärende tages i öfvervägande nu, innan skuldsättningen stigit till ett sådant belopp, att man ej längre har hvarken lust eller råd att taga theatern under armarne. För min del tror jag ej, att det är tänkbart att Riksdagen fortfarande skall bevilja medel, derest saken icke ordnas på ett sådant sätt, att Riksdagen blir i tillfälle att kontrollera huru medlen användas.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

10:de—14:de punkterna.

Biföllos.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 39, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens Åttonde Hufvudtitel.

1:sta, 2:dra och 3:dje punkterna.

Biföllos.

4:de punkten.

Mom. a.

Grefve Hamilton, Henning: Utan tvifvel är det ändamål, motionären med sitt förslag åsyftar, af ganska stor vigt ej blott för befordrande af ungdomens fysiska utveckling, utan äfven med afseende å landets framtida försvar. Den Svenske ynglingen är af na-

turen fallen för och under vanliga förhållanden lätt inöfvad till krigstjänst, och han skulle blifva det ännu mer, i den mån hans fysiska utveckling blefve mera befordrad under hans skoltid. Jag har således visst icke något att anmärka, hvarken emot den skrifvelse, som Utskottet föreslagit, eller deremot att något anslag för det af motionären afsedda ändamålet beviljas. Frågan synes mig dock ännu vara alltför litet utredd, för att det skulle vara skäl att under statsverkets nuvarande finansiella ställning för ändamålet anslå ett så stort belopp som 20,000 R:dr.

Hvad nu till en början beträffar den första delen af Utskottets hemställan, som föga afviker från motionärens förslag, så synes det mig åtminstone vara tvifvelaktigt, om det bör komma i fråga att under nuvarande förhållanden för deri afsedda ändamål anvisa något större anslag. Huruvida en löneförhöjning bör beviljas åt lärarne i vapenföring och gymnastik vid folkskoleseminarierna, vågar jag ej heller bestämdt bedöma. Möjligt är, att dessa lärare äro för svagt aflönade, och att en förbättring i deras lönevilkor vore erforderlig, för att tillräckligt skicklige lärare skulle kunna erhållas. I alla händelser äro dessa frågor icke så utredda, att något beslut om anslag nu bör fattas. Beträffande åter elementarläroverkena, finner jag det vara oafgjordt, hvilken slags krigsundervisning inom dessa läroverk skulle vara den lämpligaste. För eleverna i de lägre klasserna, de egentliga skolbarnen, tror jag det skulle vara snarare skadligt än nyttigt, om de betungades med någon egentlig krigsundervisning. Det är för dem egentligen fråga om att vinna en fysisk utveckling, hvilken kan ernås genom en ganska enkel gymnastik; ty jag räknar ej till krigsundervisning uppställning i leder och åtskilliga rörelser, som vid all fristående gymnastik kunna och böra inöfvas. Någon exercis i vanlig mening bör efter min tanke ej inträda, förr än ynglingen ernått en viss styrka. Allt hvad som förut sker, bör gå ut på att utveckla hans fysiska förmögenheter och stärka dessa. Det är således först i de högre klasserna någon krigsundervisning kan komma i fråga. Motionären har ansett, att denna undervisning bör blifva både theoretisk och praktisk. Hvad den theoretiska militärundervisningen i skolorna angår, så lägger jag på den ej synnerlig vikt. Jag vet knappt hvad motionären med densamma i förevarande fall menat. Det kan väl ej vara motionärens afsigt, att i skolorna en vetenskaplig undervisning skall meddelas i krigsyrket, ty dertill fordras åtskilliga grundläggande studier, som ej i de allmänna skolorna förekomma och der ej heller kunna ifrågasättas. För den militära undervisningen i de högre klasserna behöfver efter min uppfattning icke anslås ett så stort belopp som 18,600 R:dr. Det finnes vid de högre elementarläroverken lärare i gymnastik, som äfven kunna meddela krigsundervisning, men för att förstärka deras löner på ett sätt, som motsvarade den tillökningen i tjänstgöringen, man kunde finna skäl att pålägga dem, erforderas icke någon synnerligt stor summa.

Hvad angår de lägre elementarläroverken, för hvilka motionären afsett ett anslagsbelopp af 4,500 R:dr, har jag redan förut uttalat min åsigt, att det, långt ifrån att gagna, tvärtom skulle skada de små barnens

fysiska utveckling, om man skulle pålägga dem tvånget att emottaga krigsundervisning, och att man bör inskränka deras kroppsöfningar till hvad som kan subsumeras under begreppet gymnastik. Härmed bortfaller således det anslag af 4,500 R:dr, som för undervisningen vid de lägre elementarläroverken var afsedt.

För att nu öfvergå till frågan om anslag till premier för författandet af läroböcker i krigsundervisningen för folkskolan samt elementarläroverkens högre och lägre afdelningar, så har jag likaledes förut yttrat min mening i afseende å den theoretiska undervisningen i skolan. Jag vet knappt, hvori denna undervisning skulle bestå, och ehuru det måhända skulle låta sig göra att meddela sådan, tviflar jag dock mycket på, att krigsvetenskapen lämpligen kan anses böra till skolämnena hänföras.

Slutligen har motionären ifrågasatt ett anslag af 4,000 R:dr för att användas till omkostnader för aptering af muskötter af äldre modell att i skolorna användas. Naturligtvis kan det ej komma i fråga, att i de lägre klasserna använda muskötter af den beskaffenhet, som af arméén förut begagnats; det skulle vara att förstöra de stackars gossarne. Den aptering, som kunde komma i fråga, vore väl i främsta rummet att skära af gevären, så att de ej blefvo två gånger så långa som de, som buro dem. Deras tyngd skulle ock deraf betydligt minskas. Vidare skulle man förmodligen blifva nödgad att å dessa för ungdomen afsedda skarpskyttegevär blifva afskära kolfvarna, så att barnen kunde omfatta dem åtminstone med begge händerna. Om apteringen skulle ega rum, så vore det väl endast för att gevären skulle begagnas inom de högre klasserna, der tyvärr ynglingen ofta qvargår, till dess han är så gammal, att han ganska väl kan bära sin musköt.

Af alla dessa skäl, och då dessutom ovisst kan vara, huruvida någon reglering i förevarande fall bör ega rum, förrän Kongl. Maj:t derom afgifvit förslag, men det å andra sidan kan vara möjligt, att Kongl. Maj:t kan finna lämpligt att före afgifvandet af ett förslag anställa något försök, hemställer jag, om man ej under nuvarande förhållanden, då den yttersta sparsamhet är af nöden, lämpligen kunde nedsätta anslagssumman till hälften af hvad Utskottet föreslagit, hvar dan jag hemställer att proposition måtte framställas om beviljande af ett extra anslag för det nu ifrågavarande ändamålet af 10,000 R:dr.

Herr Montgomery-Cederhjelm: De anmärkingar, som den föregående talaren framställt, gälla egentligen motionen; och jag medgifver gerna, att åtskilligt mot densamma kan vara att invända. Likväl vill jag fästa uppmärksamheten på, att Utskottet alldeles icke vidrört någon af de detaljer, som motionären framhållit, utan i sitt tillstyrkande just sökt att afhålla sig från alla närmare bestämmelser om sättet, huru anslaget skulle användas, samt inskränkt sig till att i allmänhet gilla motionärens åsichter. Jag får erkänna, att då jag i Utskottet först erhöll kännedom om detta förslag, jag fattade den åsikten, att det ej kunde bifallas, emedan frågan var för mycket svärfvande och för litet utredd. Men när det kom till förslag om att

åt Kongl. Maj:t uppdraga att föreslå användandet af de medel, som kunde blifva anslagna, hvarigenom man ej vidare blefve beroende deraf, att frågan ej ännu erhållit sin behöriga utredning, gick jag obetingadt in på detta förslag. Jag är nemligen af den öfvertygelsen, att alla möjliga påhitt, som kunna göras, hvarigenom något afbräck tillfogas den enorma mångläsningen i skolorna, äro af den största nytta; och därför röstar jag äfven gerna för förslaget. Om genom den tid som måste användas på dessa öfningar man kunde ur skolorna utdrifva hebreiskan, som visserligen ej sträcker sig längre än till innanläsning, och inkräkta något på den s. k. filosofiens och ännu mera på teologiens område, så synes det mig, som om en stor fördel vore vunnen, i första rummet för de olyckliga eleverna, som äro offer för undervisningen i dessa lärda saker, och vidare i andra rummet för deras föräldrar och målsmän.

Den värde talaren nämnde äfven, att det icke vore skäl uti att nu bevilja ett så stort anslag som det begärda, emedan Statens tillgångar för närvarande äro så ringa. Efter den plan Utskottet uppgjorde, skulle de medel, som här blifvit satta i fråga att anvisas, beredas genom minskning i det begärda anslaget för skarpskyttarnes vapenöfningar, hvilket skulle nedsättas till 70,000 R:dr. Genom det sätt, hvar på Andra Kammaren afgjort frågan om sistnämnda anslag, har emellertid förevarande fråga nu gestaltat sig annorlunda, än Utskottet tänkt sig den. Vid sådant förhållande och då jag medgifver, att tid erfordras, innan man kan hinna att ordna undervisningen och uttänka lämpligaste sättet för densammas meddelande, så tror jag visst icke att någon fara är å färde, om man minskar anslagssumman, och jag vill i så fall gerna gå in på Grefve Hamiltons förslag att bestämma summan till 10,000 R:dr.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då Utskottet framställt ett förslag i denna syftning, och då jag finner, att icke någon enda reservation inom Utskottet afgifvits, så torde det vara föga utsigter till framgång att deremot göra några erinringar. Då jag likväl är innerligen öfvertygad om, att den riktning, som här är i fråga att gifvas åt undervisningen i våra läroverk, icke kan komma att verka välgörande, så kan jag icke med tystnad förbigå Utskottets förslag.

“Hvar sak för sig“, är en god regel i allmänhet; och att nu ovilkorligen vilja införa krigsundervisning i alla våra offentliga skolor vore ett väl långt sträckt anspråk. Icke vinner man något med det, och jag kan icke heller tro, att meningen är det hela Sveriges ungdom skulle bli öfvad till krig. Skulle emellertid så illa vara, att hvarje individ skulle komma att blifva soldat, då kunna vi med det samma taga afsked af vår sjelfständighet; ty om landet icke har någon, som sköter andra näringar och yrken, så komma dessa att ligga nere, och då hjälper det föga, om man är aldrig så skicklig att exercera. Dessutom fordras det penningar att underhålla en armé, och någon som skaffar sådana.

Ett lands armé måste därför ovilkorligen till sin styrka stå i ett riktigt förhållande till landets tillgångar i andra afseenden; och vi kunna, vid betraktande af våra verkliga resurser, väl svårligen

anse oss hafva råd att exercera hela befolkningen från 10 till 40 år. Det duger ej, ty derigenom fuskar man bort undervisningen i såväl det ena som det andra.

Det har sagts, att det skulle vara så nyttigt att utbyta denna exercis emot undervisningen i teologi, filosofi och hebreiska. Hebreiskan hörer numera icke såsom ett tvångsämnne till elementarundervisningen; hvad teologien angår, så synes det mig, att de flesta, som komma ut i världen, icke deraf hafva för stort pund, eller mera än man väl kan önska att de få lära sig. Dessutom, uti en tid då de religiösa åsigtarna äro så upprörda som för närvarande, vore det väl i högsta grad olämpligt att i detta fall vilja lemna allt åt slumpen och icke låta förnuftet leda äfven deruti. Att bestämma särskilda anslag, der man såväl kan undvara dem som uti detta ifrågavarande fall, öfverlemnar jag åt Kammaren att bedöma, huruvida det kan vara lämpligt.

Den person, som skulle komma att införa krigsundervisningen, är ecklesiastikministern. Äfven i fråga om lämpligheten häraf hyser jag mina skruler, ty med all aktning för hans stora egenskaper i öfrigt, fruktar jag att, derest man nödvändigt vill hafva en sådan undervisning, densamma icke tillhör hans speciella fack, och jag tror icke heller, att han sjelf har några anspråk i den vägen.

Beträffande de summor, som här äro i fråga, så vore det, enligt min tanke, att pluttra bort penningar att lemna dem till sådana ändamål, hvilket vore så mycket mera oriktigt, som man i dessa tider bör söka att göra så många besparingar som möjligt. Om man skulle anse det ifrågavarande ändamålet så nödvändigt, så äro till elementarläroverken och folkskolorna redan så ansenliga belopp anslagna, att Regeringen icke skall sakna medel att af besparingarne använda äfven för detta ändamål.

Jag för min del kan icke annat än yrka afslag, helst å båda punkterna, men annars åtminstone på den första, emedan, på sätt jag förut tror mig hafva visat, anslaget enligt min öfvertygelse är både onyttigt och obehöfligt.

Herr Berlin: Den krigsundervisning, hvars införande i rikets offentliga skolor och undervisningsverk blifvit af motionären föreslaget och af Utskottet förordadt, är, såsom i motionen tydligt säges, dels praktisk dels teoretisk.

Beträffande den praktiska krigsundervisningen, anhåller jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att, sedan Rikets Ständer redan 1860 anhållit, att Kongl. Maj:t "måtte tackas i nåder tillse på hvad sätt en mera utbredd färdighet i vapenkonst och andra militära öfningar må till gagn i en framtid för fäderneslandets försvar kunna genom undervisning i skolorna bibringas det uppväxande slägtet", Kongl. Maj:t genom cirkulär till Domkapitlen den 9 Januari 1863 föreskrifvit, att gymnastikundervisningen vid elementarläroverket skall, utom pedagogisk gymnastik med och utan redskap, omfatta infanterirörelser, gevärsexercis och bajonettfäktning samt för de äldsta lärjungarne dessutom värjföring, sabelföring och målskjutning. Uti den 1864 utfärdade stadgan för Gymnastiska central-institutet har Kongl. Maj:t

uppdragit öfverinseendet öfver gymnastikundervisningen vid rikets elementarläroverk och folkskolor åt institutets direktion, som eger att genom dertill lämpliga personer låta inspektera gymnastikinrättningarna och har sig ålagdt att för hvarje år till Kongl. Maj:t afgifva berättelse om undervisningen i gymnastik och vapenöfningar vid ofvanbemälda läroverk. För detta sednare ändamål hafva eforalstyrelserna af Kongl. Maj:t erhållit föreskrift att till direktionen aflemna årsberättelser från stiftens elementarläroverk och pedagogier enligt gifvet formulär. Ändtligen har Kongl. Maj:t den 19 Juni 1866 utfärdat speciellare föreskrifter rörande undervisningen i gymnastik och militäröfningar vid elementarläroverken, hvarigenom öfningarnes art samt tid och timal för hvarje bestämmas; särskildt stadgas beträffande vapenöfningarna, att dessa företrädesvis skola sträcka sig till de högre klasserna, så att gevärsexercis må förekomma först i femte klassen, bajonettfäktning i den sjette och fäktning med sabel eller florett i den sjunde.

De vid de flesta högre elementarläroverk samt vid flera lägre anställda inspektioner, hvaröfver berättelser blifvit till Kongl. Maj:t öfverlemnade, äfvensom de anbefallda årsberättelserna utvisa:

att alla lärjungar vid rikets elementarläroverk, med undantag af de 2—3 procent, som till följd af vanförhet, sjukdom eller andra giltiga förhinder äro derifrån befriade, öfvas i fristående och redskaps-gymnastik, samt i rättningar, vändningar, marsch och infanterimanöver. Deras antal uppgår i rundt tal till 13,000;

att af dessa 13,000 omkring 5,000 öfvas i gevärsexercis och vapenföring;

att vid de flesta högre elementarläroverk öfvas bataljonsmanöver. vid de öfriga kompanimanöver. På de flesta ställen gå så väl handgrepp som manöver fullt tillfredsställande, på några ganska berömligt;

att fäktöfningarna omfattat hufvudsakligen god gardeställning, samling i rörelse och de enklaste vapenrörelserna;

att tillfälle till målskjutning i allmänhet är beredt vid de högre elementarläroverken.

Till följd af Kongl. Maj:ts i ofvannämnda cirkulär meddelade föreskrift hafva sedan 1864 vid folkskolelärareseminarierna öfvats fristående gymnastik, gevärsexercis, bajonettfäktning och infanterimanöver, och detta, enligt hvad verkställda inspektioner utvisat, med god framgång. För redan anställda folkskolelärare hafva i olika delar af landet tillfällen årligen varit beredda att erhålla undervisning i gymnastik och militäröfningar; och en särskild läro- och handbok för denna undervisning i folkskolorna är uppå Kongl. Maj:ts befallning utgifven och tillgänglig för billigt pris. Att detta oaktadt gymnastik- och militäröfningar ännu icke kunnat i alla folkskolor införas, förklaras lätt dels af de många skollärare, som ännu sjelfva sakna kunskap och färdighet i ämnet, dels af den motvilja från befolkningens sida, som på många ställen ännu återstår att öfvervinna. Likväl öfvas vid ett ganska betydligt antal af landets folkskolor fristående gymnastik och marsch, vid många äfven handgrepp med trägevär.

Det torde vara bekant med hvilken framgång militära öfningar bedrifvas vid hufvudstadens folkskolor.

Sådana äro för närvarande förhållandena med krigsundervisningen i landets offentliga skolor och undervisningsverk. Det är för mig lika oförklarligt att både motionären och Utskottet kunnat vara derom okunniga, som det är obegripligt, att de med kändedom derom kunnat tala om införandet i skolorna af något som redan der finnes. Helt annat hade det varit, om man talat om utsträckning af krigsundervisningen eller, som jag heldre skulle vilja säga, krigsbildningen, ty en sådan utsträckning är det, som den lika fosterländskt tänkta som väl skrifna motionen i sjelfva verket afser.

Hvad jag nu anfört, torde tillräckligt motivera min åsigt, att det skulle förråda en lika stor obekantskap med den ställning krigsbildningen i våra skolor nu innehar, som betänkligt förbiseende af hvad Konung och Representation i denna viktiga angelägenhet redan utträttat, om Utskottets förslag antoges sådant det nu är; och jag yrkar fördenskull, att ur punkten a) måtte uttagas orden "för införande af krigsundervisning" och i deras ställe insättas "för utsträckande af krigsbildningen".

Beträffande beloppet kan jag icke yttra annat, än att det synes lämpligt såsom motsvarande den minskning, som af Kammaren blifvit vidtagen i afseende på anslaget till skarpskytteföreningarne.

Grefve af Ugglas: Ehuru jag lika med några af de föregående talarne tror, att det finnes åtskilligt i motionen, som icke är så väl genomtänkt, och att densamma, om jag så får säga, något skjutit öfver målet, tror jag deremot å andra sidan, att motionens vikt af dessa talare icke blifvit riktigt uppfattad, hvilket kan till en del rättfärdiga det omdöme, som den siste talaren uttalade, då han förebrädde Utskottet och motionären okunnighet om hvad i denna fråga förut blifvit vidgjordt. Hvad han i det fallet anförde vill jag icke bestrida, och Utskottet har derom icke heller varit i okunnighet, men här är dock fråga om något helt annat än de åtgärder, som hittills blifvit vidtagna.

Innan jag ingår i bedömandet af motionen och den dermed åsyftade nyttan, ber jag att få förklara, att hufvudändamålet med densamma är att bibringa en krigsbildning, som gör det möjligt att inom den kortaste tid skänka åt beväringen den för densamma erforderliga färdighet i vapnets bruk, så att beväringen må kunna motsvara sitt ändamål.

När man genomläser motionen, så möter man deri först förslaget till krigsundervisnings införande i våra folkskolor. Hvad detta beträffar, så måste jag erkänna, att jag icke hyser någon stor förhoppning, att krigsundervisningen i folkskolorna skulle vara så särdeles gagnande för framtiden, ehuru jag icke kan dela den af en talare framställda åsigt, att allt som går utöfver vanlig gymnastik, skulle vara skadligt eller farligt. Jag har i detta afseende en annan erfarenhet. Uti den församling, der min största egendom är belägen, finnes en enda skarpskyttekorps, som dock nästan uteslutande består af skolpojkar. Den utgöres af en liten pluton på några och tjugu styce-

ken, hvilka sysselsätta sig med icke blott vanlig gevärsexercis, utan äfven rörelser i spridd och samlad ordning, och de utföra dessa rörelser med lust och glädje, utan att man kan märka annat, än att deras häde intelligenta och fysiska krafter deraf utvecklas. Men hvarför jag ändå icke vill bygga några förhoppningar i detta fall på folkskolorna är, att den släpper ifrån sig sina lärjungar vid så unga år, att verkan af den inhemtade kunskapen eller färdigheten i krigsyrket icke torde kunna sträcka sig ända till den tid då beväringsspligten börjar. Skulle det emellertid anses lämpligt, att folkskolorna finge en sådan undervisning, så skulle jag vilja gå vida längre än motionären, nemligen genom att upptaga Departements-chefens förslag, som går ut på, att de ynglingar, som utträdt ur folkskolan, men ännu icke uppnått beväringssåldern, skulle hafva militäröfningar hvarje söndageftermiddag under Juli och Augusti månader. Kunde sådant ske, så skulle man derigenom något litet bibehålla det intresse, som i folkskolan bibringats; men, som sagdt, såsom motionären tänkt sig saken, tror jag det icke vara skäl att införa någon krigsundervisning i folkskolorna.

Helt annat är det med elementarläroverken, der, såsom en talare beklagat, lärjungarne ofta uppnå beväringssåldern. Hvad motionären här afsett, är att fylla ett behof, som ovilkorligen förr eller sednare måste tillgodoses. Vål har en talare sagt, att man icke borde tänka på att göra hvar och en till soldat, emedan man i och med detsamma måste frångå befolkningens materiela utveckling. Sådan motionen är, kan denna undervisning emellertid mycket väl med de borgerliga yrkena gå hand i hand. Då samme talare framställde den sats, att man borde rätta anslagen efter tillgångarne, så ber jag att få säga, att detta vilja alla; men man har svårt att blifva ense om sättet, och man måste medgifva, att tillgångarne äro väl knappa för att fylla det som behöfves att fullkomligt betrygga vår sjelfständighet.

I främsta rummet torde det vara nödvändigt att se till, huru vi må kunna vid förefallande behof erhålla dugligt krigsbefäl. I så väl Landtförsvars-komitéens som det utaf Chefen för Landtförsvarsdepartementet afgifna förslag har man tänkt sig ett reservbefäl, uttaget ur beväringens egna leder. För att kunna erhålla kärnan till ett sådant befäl, är det, som krigsbildningen i elementarläroverken nu blifvit föreslagen, och detta är den hufvudsakligen viktigaste tanke, som i motionen är värd att taga vara på.

Hvad motionären föreslagit rörande den teoretiska undervisningen, tror jag icke bör ifrågakomma. Men då man utsträcker undervisningen derhän, att ynglingarne öfvas till exercis och i tur efter hvarandra sjelfva taga befålet, sysselsätta sig med att fatta position, utföra rörelser i spridd ordning och i öfrigt hvad till det lilla kriget hörer, då blir nyttan af öfningarne helt annan och större, än om de blott stå i ledet för att leka soldat och öfva sig med handgevärsexercis; och då tror jag, att ynglingarne äfven skola teoretiskt inhemta krigsbildning.

Den förste talaren fäste sig vid de stora belopp, som motionären föreslagit. Jag får fästa hans uppmärksamhet derpå, att förslaget icke härutinnan blifvit helt och hållet af Utskottet bifallet. I motio-

nen har begärts ett belopp af 31,900 R:dr, och jag medgifver att för åtskilliga af de af motionären föreslagna ändamålen, såsom för utgifvande och författande af läroböcker i krigsundervisningen m. m., det kanhända icke är skäl att lemna de medel, som blifvit begärda. Utskottet har också reducerat anslaget till 20,000 R:dr. Skälet hvarföre Utskottet gjorde detta, är af en annan ledamot utaf Utskottet anfördt, det nemligen att man egde en besparing af nämnda belopp på anslaget till skarpskytteföreningarne, och att detta icke kunde lämpligare användas än för ifrågavarande ändamål.

I Utskottet hyste man mycken tvekan, om hela detta belopp skulle kunna komma att utgå under första året, emedan krigsundervisningen icke kunde vid alla läroverk genast erhålla en sådan utbildning, att hela anslaget deraf skulle medtagas; men om ock så blifver förhållandet, så är det blott en öfverflyttning som är gjord, och då har ingen skada skett.

Emellertid har jag ingenting emot att förena mig uti Grefve Hamiltons yrkande, att anslaget måtte nedsättas till 10,000 R:dr, emedan jag tror, att man nu icke kan komma längre eller behöfva använda mera penningar under första året. Men jag bestrider på det lifligaste att Kammaren skulle helt och hållet afslå det ifrågasatta anslaget, ty derigenom skulle man antyda, att man icke uppfattat hvad motionen åsyftat, nemligen att i elementarläroverken finna ett stöd för befälsbildningen, hvilken för vårt försvar är så nödvändig. Jag har icke heller något emot att biträda den af den siste talaren föreslagna ordförändringen, hvilken är riktigare, ehuru jag dock måste påstå att den mot Stats-Utskottet härutinnan riktade anklagelse var väl skarp.

Jag yrkar sålunda bifall till Stats-Utskottets förslag med den utaf Herr Berlin föreslagna ordförändring och med nedsättande af beloppet, på sätt Grefve Hamilton föreslagit, till 10,000 R:dr.

Herr Hasselrot: Jag hade ej kunnat föreställa mig, att inom denna Kammare något motstånd skulle ega rum emot beviljande af det utaf Stats-Utskottet här föreslagna anslag. Jag trodde nemligen, att det skulle vara klart för hvar och en, att vårt land icke eger förmåga att underhålla en så stor indelt armé, som erfordras för att betrygga oss emot vår granne i öster; och att vår sjelfständighet således ytterst beror derpå, att vi ega, jemte den indelta arméén, en stark folkbeväpning. Om vi äro öfvertygade härom, och om en allmän folkbeväpning skall kunna komma till stånd, så är det ock nödvändigt, att våra medborgare från barnaåren göras förtroegna med krigareyrket; att de redan i skolorna få inhemta kännedom härom.

Den siste talaren har så väl utredt den militära undervisningen i skolorna, att jag icke har något att dertill lägga; men jag ber att få opponera mig emot hans åsigt, att denna undervisnings införande i folkskolan icke skulle medföra annat gagn än att befrämja den fysiska utvecklingen.

Enär jag har förtroendet af landstinget att utöfva tillsyn öfver folkskolorna inom den ort, der jag är bosatt, har jag varit i tillfälle att se, det skolbarnen icke blott med en innerlig glädje hängifvit sig

åt denna undervisning, utan äfven varit rätt förtrogna med de militäriska rörelserna.

I den skola, som jag såsom yngling bevistade, voro militäriska öfningar på lek införda. Jag egnade mig då åt dem, och jag får säga, att jag sedermera, då jag exercerade beväring, hade stort gagn häraf, och stod, till följd af den kunskap i det militära, jag under skoltiden förvärfvat, framför de flesta af mina kamrater.

Till följd häraf synes det mig vara ganska nyttigt, att vapenöfningar införas i våra folkskolor.

Det största hindret, som uppställer sig häremot, är, enligt mitt förmenande, den omständigheten, att de flesta folkskolelärarne icke ega tillräcklig insigt häruti. För att förvärfva sig sådan, måste de ofta resa ganska långa vägar. Derföre måste medel anslås för att underlätta desse lärares kostnader i och för resan och undervisningen.

Jag för min del är icke i tillfälle att bedöma, huruvida det belopp, Stats-Utskottet här föreslagit, är för stort, men mig synes det vara bättre att för ett sådant ändamål som detta anslå för mycket än för litet; och då dessutom Utskottet i nästa punkt föreslagit, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes för nästa Riksdag framlägga förslag beträffande de anslagsbelopp, som för detta ändamål framgent kunna anses erforderliga, torde man utan fara kunna bevilja dessa 20,000 R:dr.

Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag, med den förändrade ordalydelse Herr Berlin föreslagit.

Herr Wærn: Då Stats-Utskottet föreslog det i denna punkt upptagna belopp, skedde det i den tanke, att beloppet till skarpskytteväsendets befrämjande, hvilket förut utgjort 90,000 R:dr, skulle, på sätt Utskottet föreslagit, nedsättas till 70,000 R:dr; men då Andra Kammaren bifallit förstnämnda summa, och denna, vid gemensam votering, möjligen blir af Riksdagen beslutad, har det förefallit mig, som Kongl. Maj:t, enär ett så stort anslag icke erfordras för skarpskytteväsendet, skulle kunna, af besparingarne härå, använda hvad som kan behöfvas för det ändamål, som nu är i fråga. Men måhända formela hinder uppstå sig häremot, enär dessa begge anslag äro uppförda under olika Hufvudtitlar; och jag tillåter mig derföre, samt enär jag numera är öfvertygad derom, att under första året icke större belopp än 10,000 R:dr erfordras för införande af krigsundervisning i rikets offentliga läroverk, att förena mig med Grefve Hamilton om sistnämnda summa.

Herr Hazelius: Det är ganska vanligt, att, till följd af den benägenhet, som ligger i den menliga naturen att ryckvis gå fram och ryckvis tillbaka, man lifligare omfattar en sak, som länge varit försummad. Då under långliga tider gymnastik och vapenföring försumrats i våra skolor, oakadt gymnastiken i Sverige är mera än 50 år gammal, har det fordrats nästan hela denna tid för att, oakadt pedagogers och andra upplyste mäns uppmaningar, se gymnastiken och vapenföringen införda i våra skolor och åt dem beredt ett

rum i skolstadgan. Det ligger magt uppå, att dessa begge saker, som är det väsendtligaste som af krigsbildningen i skolan kan undervisas, uppmuntras, och att dertill gifvas medel. Exercis- och militärrörelser i skolorna kunna vara nyttiga, mera genom den tidiga erinran de lemna om hvarje mans framtida åliggande, än för att bibringa någon synnerlig öfning, hvilken bäst inhentas vid trupp, och helst emedan dessa öfningar utgöra för gossarne ett stort nöje. Men det hufvudsakligaste och viktigaste, som för krigsbildningen kan i skolorna göras, äro kroppsöfningar och vapenföring, då jag naturligtvis med vapenföring menar att kunna sköta sitt gevär, sin florett, sin sabel och sitt gevär till bajonettfäktning och målskjutning för de äldre. Dessa kroppsöfningar och denna vapenföring blifva ej blott det bästa underlaget för *mannens* fysiska uppfostran i allmänhet, utan särskildt för *krigarens*. De utveckla, då de äro rätt ställda, ej blott fysisk kraft, utan äfven behjertenhet och sinnesnärvaro. Efter dessa grundsatser är också den Svenska gymnastiken inrättad, att nemligen just bilda dessa manliga egenskaper. Gymnastiken utomlands åter lägger hufvudsakligen an på equilibristiska rörelser och teatraliska framställningar, hvilka se svåra ut, men vanligen äro ganska lätt lärda och alldeles icke kroppsbildande.

En talare har ganska riktigt anmärkt, att krigsbildande öfningar redan i skolorna finnas. Det enda egentligen nya, som i motionen förekommer, är att en theoretisk kurs i krigföringen borde i skolan införas. Jag vill ej bestrida nyttan häraf, om kursen nemligen blefve mycket kort, och om den hufvudsakligen fästade sig vid några afgjorda grundsatser, utan att derföre behöfva blifva något egentligt läsämne. En liten undervisning kunde meddelas både i krigskonstens hufvudreglor — de äro ej många och äro dessutom ganska enkla — och i sättet att bereda ett ställe till försvar m. m. Det skulle således hufvudsakligen vara för att rikta begreppet åt detta håll, enär vi hafva en krigsförfattning, som bjuder att hvar och en kan komma i fråga att gå i fält. En föregående talare yttrade, att man ej bör göra alla till soldater; men detta är just hvad 1:a § i vår beväringsslag åsyftar, då den föreskrifver, att hvar och en vapenför skall vara tillfällig, ej ständigt soldat.

Hvad angår nämnda theoretiska kurs, har jag fullkomlig tillit till Departements-chefen, hvilken mer än någon annan känner, huru öfverhopade med dryga kurser våra elementarläroverk äro, så att han visserligen icke kommer att tillåta, att dessa krigskurser urarta till öfverdrift.

Jag tror, såsom jag nämnt, att en sådan liten kurs i krigföring ej erfordrar mera än några timmar i samband med vapenöfningarne på fältet, och att densamma ganska lätt kunde genomgås på bekostnad af åtskilliga öfverflödiga ämnen, t. ex. i teologi, hvilket ämne utgör ynglingarnes förtviflan. Det vore illa stäldt med de religiösa sanningarne, om dessa teologiska härklyfverier, som nu inpluggas utan något intellektuellt, religiöst och sedligt resultat, verkligen skulle behöfvas.

Jag ber slutligen att få instämma med Stats-Utskottet rörande
summan,

summan, hvilken utan tvifvel kommer att af Andra Kammaren bifallas. Om denna Kammare beslutade en nedsättning af anslaget, skulle sådant väsendtligen skada, emedan det finge sken af, att denna Kammare, oakadt de upplysta och fosterländska tänkesätt, den alltid ådagalagt, och oakadt de flere militärer här finnas, vore ljum för en så verkligt god sak som den fosterländska krigsbildningen.

Skulle, genom Departements-chefens besparingar, hela anslaget ej åtgå, är jag öfvertygad om, att öfverskottet nog kommer att användas i den riktning, att dermed uppmuntras och befordras vapenöfnin-garne i våra skolor.

Jag tillstyrker således Kammaren att antaga den summa Utskot-tet föreslagit.

Herr Nisser: Då så många talare redan tillstyrkt Utskottets förslag, vore det kanske onödigt yttra något vidare. Jag ber ändock att få betrakta denna fråga från sin praktiska synpunkt. Så länge en ny organisation af vår armé ännu återstår att genomföra, så länge man från den ena sidan anser landets försvar betryggadt medelst den nuvarande indelta och värfvade styrkan, under det att man på den andra fordrar en vidsträcktare folkbevärning såsom oundgäng-lig; så länge måste också åsigtorna i frågor liknande den föreliggande blifva mycket stridiga.

Om vi tänka oss hvad vi hafva att vänta af ett fiendtligt anfall, så är det ej blott troligt, utan fullkomligt säkert, att, när ett sådant sker, måste det ske med stora afsigter och således jemväl med der-efter lämpade krafter. Hurudan är då vår egen styrka. Jo, om vi se på Herr Krigsministerns förslag till arméens omorganisation, hvil- ket förslag förr eller sednare måste i vissa hufvudsakliga delar blif- va en sanning, så finna vi, att beväringmanskapet är afsedt att in- delas i två uppbåd, utgörande tillsammans ej mera än 68,000 man, och kunna vi tänka oss, att, när vi blifva angripna, vare sig af den östra eller södra stormagten, som ligger oss närmast, icke hela denna styr- ka skulle erfordras till landets försvar. Lägges härtill att ersätt- ningstrupperna, utgörande de 3 första åldersklasserna af beväringen (cirka 55,000 man), jemväl samtidigt måste inkallas till öfning, så finna vi försvarsstyrkan uppgå till nära 123,000 man. Ur beväring- manskapets leder upprättas och underhålles en sådan armé-korps utan svårighet, men deremot framstår den största betänklighet, huru denna armé må kunna förses med det oundgängliga antalet befäl. Jem- förelsevis må nämnas, att Frankrike med 5 års öfningstid har befäl en på $6\frac{2}{3}$ man, Preussen med 3 års öfningstid en på $7\frac{1}{3}$, Österrike äf- ven med 3 års öfning en på 4; och väl måste då antagas att behof- vet hos oss icke kan inskränkas till mindre än en på 6; och 20,000 man är således det minsta, som erfordras till befäl. Men hvar skall detta befäl tagas? Det finnes ingen annan möjlighet, än att det tages ur samma leder som beväringen. Det är ock till följd deraf såväl för befålet som för manskapet nödvändigt, att öfningarne börja så ti- digt som möjligt, ty huru skulle man väl kunna förutsätta att på 60 dagar bilda en krigare, så framt icke krigsbildningen börjades redan

i skolorna och fortsattes ända tilldess ynglingen träder i ledet för att der vinna den slutliga skicklighet, som må kunna ernås.

Det har här yttrats, att man icke skall göra hela nationen till krigare, men i nödens stund blir det dock afsevärdt, att en hvar må kunna i sin mån bidraga till fosterlandets försvar.

Hvad sättet för användandet af det ifrågavarande anslaget angår, anser jag detalj-föreskrifter mindre af behofvet påkallade, då Regeringen nog tager på bästa sättet hand härom; hvad åter summan beträffar, fästar jag mig ej så mycket *dervid*, som fastheldre *vid den princip* som här är i fråga. Men då Utskottet föreslagit 20,000 R:dr, och jag anser detta belopp icke vara för stort, yrkar jag bifall till utlåtandet i denna punkt, med den redaktionsförändring Herr Berlin föreslagit.

Grefve Hamilton, Henning: Jag skall ej upptaga tiden med att i någon mån ingå i vederläggning af de yttranden, som här afgifvits, utan anhåller blott att få förminska antalet af propositioner, i det jag ber att få förena mig med den af Herr Berlin föreslagna redaktionsförändringen, med vidhållande af det anslagsbelopp jag förut ifrågasatt.

Till hvad jag redan yttrat, måste jag dock tillägga, att vi visserligen kunna hafva mycken anledning att vid våra beslut fästa oss vid, hvad det allmänna omdömet säger om oss, och såsom en talare här antydt, tror jag, att ett allmänt tänkesätt inom landet verkligen någon gång måste i viss mån på dessa beslut utöfva inflytande; men jag tror oss ej vara berättigade att låta staten betala för att man skall bedöma oss på ett eller annat sätt, om vi sjelfva äro öfvertygade, att vårt beslut är riktigt. Visserligen kan krigsbildningen i folkskolorna vara nyttig, men man bör icke anslå medel, som man ej vet, om de äro behöfliga, och då jag anser, att 10,000 R:dr för första året äro tillräckliga, vill jag ej anslå högre belopp, för än det visat sig, att en större summa verkligen är nödig.

Herr Statsrådet Carlson: För min del kan jag ej annat än instämma i de yttranden af tacksambhet, som blifvit här afgifna för den åtgärd motionären vidtagit, i ändamål att fästa uppmärksamheten på en god och fosterländsk sak och föra denna vidare framåt, Ty att det verkligen måste så förstås, att hans mening varit att föra en redan befintlig sak framåt, och icke att skapa något helt och hållet nytt, har redan blifvit ådagalagdt. För att visa, att grundtanken af hvad som nu rör sig i våra skolor är detsamma, som både i motionen och hos Utskottet i dess betänkande gjort sig gällande, så ber jag endast att få erinra om de motiv, som i Kongl. Cirkuläret angående undervisningen i gymnastik- och militärofningar med elementarläroverken, folkskoleseminarierna och folkskolorna, den 9 Januari 1863, förekomma, der det heter, "att Kongl. Maj:t, då stor vikt ligger derpå, att en ensidig utveckling af själsförmögenheterna hos den uppväxande ungdomen förekommes, och att åtgärder varda vidtagna till befrämjande af denna ungdoms fysiska utbildning till

ett kraftigt, starkt och härdadt slägte, samt enär tillika otvifvelaktigt vore, att genom införandet af militära öfningar och vapenkonst ibland de ämnen, hvaruti undervisning vid skolorna meddelas, en allmän borgerlig krigsbildning, säkrare än genom något annat medel, skulle hos nationen grundläggas och såmedelst åt fäderneslandet beredas ett i farans stund allestädes tillgängligt försvar och värn för dess sjelfständighet, på samma gång som dessa öfningar i betydande mån borde bidraga både att värja det uppväxande slägtet till en oafvänd uppmärksamhet på gifna föreskrifter, till ordning och lifaktighet, samt att redan tidigt väcka detsamma till en klarare, på hela lefnadsriktningen inverkan besinning deraf, att de kunskaper och krafter, som läroverket hade till föremål att bibringa och utveckla, borde i en framtid till gagn för fäderneslandet användas, pröfvat skäligt förordna“ etc.

Allt sedan nämnda tid har ifrågavarande undervisning varit införd i skolorna, och såsom all annan undervisning småningom utvecklats sig, Den är nu ordnad efter de olika klasserna samt har vunnit den utsträckning, att redan nu 5,000 ynglingar öfvas i vapen, och 3,400 gevär egas af skolorna, förutom det antal trågeväp som finnas att tillgå för de mindre lärjungarne. Det har blifvit erinradt, att ynglingarnes utbildning till förmåga att sjelfständigt föra befäl borde i främsta rummet med dessa öfningar afses. I detta hänseende ber jag att få nämna, att sådant ingalunda blifvit förbjudt, enär gossarne sjelfva i tur taga befälet, och detta läras efter inspektörernes vitsord i allmänhet gå ganska bra. Vid folkskolelärareseminarierna har också inspektören uttagit än en, än en annan elev för att gifva dem kommando, hvilket dessa i allmänhet väl utfört. Det är nu egentligen vapenföring, manöver och exercis som förekomma; om dertill ytterligare skulle läggas öfning uti hvad som hör till det lilla kriget, så vore det en utvidgning, hvilken ej kan vara annat än önskelig.

I afseende åter på den teoretiska krigsundervisningen får jag erkänna, att jag är mera tveksam, hufvudsakligen derföre att, såsom af en talare här blifvit berördt, så många ämnen redan förut åligga ynglingarne att inhemta, och man förebygger knappast olägenheterna af ytterligare ett läroämnes införande derigenom, att undervisningsboken blir kort, ty hvad som tynger lärjungarne är vida mindre kursen af hvad som bör inhemtas, emedan den är elastisk, utan den omständigheten att hvar och en lärare sätter sin ära uti att uppdriva sitt ämne så högt som möjligt; och derföre tror jag, att det endast är med största varsamhet, som man bör införa nya läroämnen. Det förefaller mig ej heller, som skulle särskilda undervisningstimmar i skolorna i detta hänseende behövas, utan torde den teoretiska undervisningen kunna ställas i närmaste samband med de praktiska öfningarne och derunder inhemtas.

Man torde af hvad som nu blifvit anfördt finna, att, beträffande elementarläroverken, det nu föreslagna är förnämligast en utveckling af hvad som redan blifvit åtgjort. I folkskolelärareseminarierna äro dessa öfningar likaledes ganska lifligt i gång, och i folkskolorna öfvas med trågeväp de handgrepp, som der kunna ifrågakomma.

Beträffande sjelfva anslagsbeloppet kan jag nu ej afgifva något detaljeradt yttrande. Då emellertid, enligt hvad motionären också antydt, anslaget väl skulle till den hufvudsakligaste delen användas för att godtgöra de särskilda lärarne i skolorna, och då de större läroverken äro till antalet 31, hvartill komma folkskolelärareseminarierna äfvensom hvad som kan behövas för att aptera exercisvärv för folkskolornas räkning, så förekommer det mig, som om beloppet ej borde vara alltför litet.

Herr Wallenberg: I sjelfva frågan hafva här blifvit hållna så många vackra föredrag, att jag icke ens vill försöka att prisa fördelarna af det förslag, som motionären framställt, utan vill jag gå rakt på saken och hålla mig till det praktiska. En och annan talare har föreslagit, att anslaget skulle nedsättas till 10,000 R:dr, hufvudsakligen på den grund att besparingar skulle uppstå på det anslag af 90,000 R:dr, som begärts för skarpskytteföreningarne, och hvilket anslag blifvit af Andra Kammaren beviljadt till fulla beloppet. Men då Första Kammaren beslutat, att nämnda anslag skall utgå med endast 70,000 R:dr, så tror jag att Kammaren borde nu vara konsekvent med sig sjelf och, på det att man ej må missförstå detta såsom en obenägenhet emot skarpskyttesaken, nu bestämma detta anslag till 20,000 R:dr. Af dessa skäl och med fästadt afseende å sakens nytta anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Wijkander: Jag vill ej yttra mig i hufvudfrågan, något som ej torde behövas efter föregående talares anföranden och i synnerhet efter Herr Departements-chefens sakrika yttrande, utan får jag i detta hänseende instämma med Grefve af Ugglas.

Jag ber endast att få fästa mig vid ett uttryck i motionen, som icke någon föregående talare betonat och som efter min uppfattning är i hög grad förtjent af uppmärksamhet, nemligen att *officerare skulle från arméen kommenderas* för att vid elementarläroverken bibringa ungdomen praktisk krigsundervisning. Denna tanke tror jag vara fullkomligt riktig; derigenom skulle undervisningen äfven i vapenföring och gymnastik blifva mera militärisk än för närvarande kanske flerstädes är förhållandet. Det är arméens stora uppgift att besörja hela folkets militäriska bildning, och i öfverensstämmelse med denna åsigt anser jag äfven ifrågavarande undervisning ej böra stå under rektor och skolkollegium, utan under tillsynen af närmaste regementschef, hvilken äfven härtill torde vara den mest lämpliga; med ett ord: jag tror, att frågan bör uppfattas hufvudsakligen från militärisk synpunkt, samt att vederbörande militärbefälhafvare bör göras ansvarig för att undervisningen ledes i en militärisk anda och riktning. Jag har ej med detta velat framställa något särskildt yrkande, utan blott fästa uppmärksamheten på en grundsats, som är i motionen uttryckt. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan med den af Herr Berlin föreslagna redaktionsförändringen.

Grefve af Ugglas: Som jag icke kan annat än erkänna riktigheten af de skäl Herr Wallenberg anført för anslagets bibehållande

vid det utaf Stats-Utskottet föreslagna belopp, och då dertill kommer, att man ej kan veta, huruvida ej vid den blifvande gemensamma voteringen anslaget till skarpskytteväsendets befrämjande kommer att bestämmas till det af Stats-Utskottet föreslagna beloppet, så ber jag att få återtaga mitt yrkande om det nu ifrågavarande anslagets nedsättning till 10,000 R:dr och i stället anhålla om bifall till Stats-Utskottets hemställan med den af Herr Berlin föreslagna redaktionsförändringen.

Herr Hazelius: När jag nyss hade ordet, glömde jag att anhålla att få instämma uti den af Herr Berlin föreslagna redaktionsförändringen. Denna förändring är icke allenast ganska riktig, utan till och med angelägen, enär det ej är lämpligt att anslaget beviljades för "införande af krigsundervisning", då sådan redan blifvit för dertill anslagna medel införd och lärare deruti finnas i de flesta skolor.

Herr Wallenberg: Då jag yrkade rent bifall till Utskottets hemställan, så ber jag att nu få förändra detta mitt yrkande så, att jag förenar mig om den af Herr Berlin föreslagna redaktionsförändringen.

Herr Berlin: Jag anhåller att få förena mig med Grefve af Ugglas och Herr Wallenberg.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmådde Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å det förevarande momentet hade följande yrkanden blifvit framställda, nemligen af Herr Montgomery-Cederhjelm, att momentet skulle bifallas med den förändring, att anslagsbeloppet nedsattes till 10,000 R:dr.

Härvid anmälde sig och yttrade

Herr Montgomery-Cederhjelm: Jag afstår med nöje från mitt förslag om nedsättning i beloppet, och anhåller att få förena mig med Grefve af Ugglas och Herr Wallenberg.

Efter erinran, att bifall till momentet med summans nedsättning till 10,000 R:dr jemväl blifvit af Herr Wærn yrkad, förmådde Herr Grefven och Talmannen vidare, att Herr Berlin hade yrkat bifall till momentet med den förändring, att orden *införande af krigsundervisning* utbyttes emot orden *utsträckning af krigsbildningen*; att Grefve Hamilton hade framställt det yrkande, att momentet måtte bifallas med den af Herr Berlin föreslagna redaktionsförändringen men med anslagsbeloppets förminskande till 10,000 R:dr; samt att slutligen Grefve Mörner begärt afslag å det ifrågavarande momentet.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet oförändradt, hvarvid svarades många nej jemte några ja, sedermera proposition på momentets antagande med

den af Herr Berlin föreslagna förändrade lydelsen, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; vidare proposition på bifall till momentet med summans nedsättning till 10,000 R:dr, hvarvid svarades många nej och några ja, ytterligare proposition på antagande af Grefve Hamiltons förslag, hvilken proposition besvarades med många nej, blandade med ja, och slutligen proposition på afslag å momentet, hvartill svarades nej; hvaruppå och sedan proposition på bifall till momentet med den af Herr Berlin föreslagna förändrade lydelse blifvit förnyad samt med många ja och några nej besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Mom. b.

Herr Hazelius: Jag anhåller om den redaktionsförändring uti den nu föredragna punkten, att det i stället för "nästsammanträdande Riksdag" må komma att heta "Riksdagen". Jag anser det nemligen antagligt, att Regeringen icke kan hinna att under den korta tid, som innan nästa riksdag kommer att förflyta, samla den erfarenhet, som behöfves för att kunna framlägga det begärda förslaget för Riksdagen. Mig synes som det vore lämpligast, att Regeringen till en början finge använda detta anslag på försök.

Herr Wærn: Jag kan icke anse, att den erfarenhet Kongl. Maj:t kan hinna samla till 1871 kan blifva synnerligt mycket större än den han kan samla till 1870, och då, sedan anslaget en gång blifvit uppfördt, det är angeläget, att Representationen redan vid nästa riksdag får veta, hvad som för berörda ändamål framgent kan anses erforderligt, får jag för min del anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Grefve af Ugglas: Jag instämmer fullkomligt med den siste värde talaren. Skulle Kongl. Maj:t icke — hvilket jag dock hoppas — hinna att till nästa Riksdag framlägga ett fullständigt förslag, så må Kongl. Maj:t åtminstone kunna meddela Riksdagen underrättelse, i hvad skick frågan befinner sig och hvilka anslag, som för kommande år kunna vara för ändamålet behöfliga. Jag får derföre anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Grefve von Platen: Jag förenar mig så mycket heldre med den siste värde talaren, som ett bifall till den förste värde talarens hemställan skulle kunna gifva anledning till hela anslagets indragning. Sedan anslaget en gång blifvit beviljadt, anser jag det nödvändigt, att skrifvelsen kommer att blifva i öfverensstämmelse med Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Carlson:

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till momentet oförändradt och dels bifall till detsamma med den förän-

dring, att orden *nästsammanträdande Riksdag* utbyttes emot ordet *Riksdagen*; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till momentet oförändradt och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

5:te punkten.

Herr Berlin: Utskottet stödjer sitt förslag, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla om en komités tillsättande, derpå, att de motioner, som i frågan blifvit väckta, skulle vara sins emellan stridande. Men hvad angår de sex motioner, som i denna punkt äro behandlade, kan jag icke finna, att någon strid dem emellan eger rum. Herr Grafströms och Herr Anders Nilssons motioner behandla helt andra ämnen, än som i de fyra andra sins emellan i det närmaste öfverensstämmande motionerna beröras. Således har Utskottet ej derifrån kunnat henta stöd för sitt förslag. Hvad åter angår den diskussion i hithörande frågor, som under förra riksdagen egde rum, så tror jag ej, att man kan eller bör taga de olika tankar, som då yttrades, till utgångspunkt eller stöd för en anhållan om en komités tillsättande. Fyra af dessa motioner beröra ämnen, som äro ytterst viktiga, och de hafva äfven flera gånger återkommit. Jag tror, att de äro så viktiga, att Riksdagen icke bör genom att föreslå tillsättandet af en komité uppskjuta deras behandling till en oviss framtid. I detta afseende instämmer jag, i hufvudsaken, uti Herr Bjerkanders reservation. Jag skulle för min del vilja yrka på återremiss, så framt jag kunde antaga, att Utskottets tid tilläte detsamma att behandla alla fyra motionerna i detalj, men då jag knappast kan antaga, att tiden skulle medgifva en dylik behandling, så anhåller jag att få föreslå, det den nu föredragna punkten måtte erhålla följande lydelse: "Att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdanighet anhålla, dels att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande, huruvida icke såväl den till folkskolorna nu utgående kapitationsafgiften som öfriga för samma ändamål anslagna statsmedel skulle kunna till större gagn för folkundervisningen användas under form af bestämda bidrag till hvarje behörigen inrättad folkskola; dels ock att Kongl. Maj:t derefter måtte för Riksdagen framlägga förslag i detta afseende."

Herr Arrhenius: Jag har begärt ordet ej för att motsätta mig det af Utskottet framställda förslaget utan tvärtom för att betyga Utskottet min tacksamhet för detsamma. Jag tror emellertid, att Utskottet borde hafva tagit steget fullt ut och fästat Riksdagens uppmärksamhet ej allenast på elementarskolan och folkskolan, utan på våra samtliga läroverk, eftersom den nu ifrågasatta komiteén skulle hafva till uppgift att åstadkomma ett ändamålsenligare ordnande af vårt undervisningsväsende i allmänhet. För min del är jag öfvertygad, att en sådan komité är väl behöfzig, när det öfverallt i landet råder olika meningar om det inbördes förhållande, som rätteligen bör ega rum emellan folkskolan och den lärda skolan, äfvensom om den vidare utveckling och den verkningskrets, som hvardera af dessa skolor böra erhålla. Vi veta hvilket jägtande det på sednaste tiden va-

rit att öfverallt i landet få anslag till lärda skolors inrättande och huruledes snart sagdt hvarje småstad sökt erhålla en sådan, ja, till och med att få den utsträckt till hvad man kallar ett fullständigt läroverk. På samma gång man måste innerligen glädja sig åt den önskan om utbredande af en allmänare bildning, som uppenbarar sig i dessa sträfvanden, bör man likväl ej förbise att bildningen ej kan göras lika för alla. Jag fruktar emellertid, att man förbisett just detta, då man oupphörligen ökat antalet af våra lärda skolor och att, om vi längre fortgå på den sålunda beträdda vägen, detta kan för samhället medföra ganska kännbara framtida olägenheter, bland hvilka den värsta torde vara att befara i uppkomsten af en så kallad bildad eller litterär proletärklass, en klass som är ytterst vådlig för samhället. Som vårt undervisningsverk nu är organiseradt, synes det nemligen gå hufvudsakligen derpå ut att åt hvar och en bibringa en lärd bildning, i stället för att man borde söka att lämpa bildningen efter arten af den verksamhet, för hvilken de särskilda lärjungarne skola göras duglige; ty icke lärer man endast genom undervisningsväsendet kunna nivellera samhället eller utjemna olikheten i lefnads-vilkor och verksamhetsarter med deraf härflytande olikhet i bildningskraf. Vi lefde och bergade oss ganska väl förr, då vi endast hade ett fullständigt läroverk i hvarje stiftsstad, och jag tror, att detta äfven hädanefter kunde vara tillräckligt, och att våra många öfriga lärda skolor både borde och kunde reduceras till fullständiga folkskolor eller, om man heldre vill använda detta ord, till realskolor i den riktning som landets behof kräfver.

Jag ber särskildt att i sammanhang med detta ämne få antyda, att jag anser en revision af de för våra elementarläroverk gällande stadgar och författningar utaf behovet högeligen påkallad. Här har nyss af Chefen för Ecklesiastik-departementet blifvit antydt och medgifvet, hvad vi för öfrigt alla känna, att den mängd af ämnen, som nu ingår i undervisningen vid våra elementarläroverk, gör det nära nog omöjligt att derstädes införa ett nytt ämne, om än af aldrig så vigtig beskaffenhet, som t. ex. vapenföring. Detta sammanhopande af många undervisningsämnen har redan medfört en kännbar olägenhet, i det ett par ganska väsendtliga läroämnen deraf lidit betydligt men. Genom skolstadgan af den 14 Augusti 1856 hafva nemligen såväl botanik som tyska språket blifvit med hänseende till de öfriga ämnena försatta i ett slags undantagsförhållande, som gör att nyssnämnda tvänne undervisningsämnen blifva på många ställen försummade, och att lärarne, särskildt i botanik, djupt beklaga att de ej kunna åt sin undervisning i detta ämne gifva den fullständighet, som naturligtvis hvarje lärare, på sätt Chefen för Ecklesiastik-departementet nyss antydt, måste lifligt önska för det undervisningsämne som blifvit honom anförtrödt. Undervisningen i botanik börjar visserligen i 3:dje klassen, men den slutar redan i den 6:te klassen. I 7:de klassens båda afdelningar läses nemligen hvarken botanik eller zoologi. Deraf blir följdén, att vid afgangsexamen från elementarläroverket utöfvas icke någon kontroll öfver de utexaminerade lärjungarnes kunskaper hvarken i nyss nämnda tvänne ämnena eller i tyska språket. Detta gör naturligtvis, dels att lärjungarne sjelfva fästa mindre vigtt vid

dessa ämnen, och dels att läroverkens rektorer, som naturligtvis önska att drifva på studierna i de läroämnena som skola figurera i afgangsexamen, till och med stundom ej ogerna se, att studierna i såväl tyska som botanik så mycket som möjligt tillbakasettas. Det finnes till och med rektorer, som öppet förklarar för lärjungarne, att de gerna kunna lemna å sido studierna i tyska språket och botanik, eftersom dessa ämnen i alla händelser ej blifva föremål för pröfning i afgangsexamen, då terminsbetygen från sjette klassen oförändrade komma att ingå i de afgangsbetyg, som åtfölja dem till akademien. Universitetslärarne i botanik både i Lund och Upsala klaga också enstämmigt, att de nyblifna studenterna nu vanligen ega så ringa insigter i denna vetenskap, att de akademiska föreläsningarne måst sänkas till botanikens enklaste elementer, på det att dessa föreläsningar må med någon fördel kunna besökas af de nykomna studenterna. Såväl i Lund som i Upsala finnas "botaniska föreningar." Dessa föreningar voro ännu för några år sedan af den akademiska ungdomen mycket besökta, och det rådde då inom desamma ett lif och en verksamhet, som måste glädja hvarje vän af denna vetenskap. Nu intyga emellertid universitetslärarne, att det vetenskapliga lifvet inom dessa föreningar är för alltmera aftynar. Då jag vid jubelfesten i Lund förlidet år besökte nämnda stad, var jag själf i tillfälle att iakttaga detta sorgliga förhållande, som jag för öfrigt hört vitsordas af representanten från Lund i Andra Kammaren, Professor Agardh. Det kan sålunda icke betviflas, att vår nu gällande skolordning haft till följd, att studiet af botanik blifvit i vårt land allt mera tillbakasett, och jag hemställer till eder, mine Herrar, huruvida det icke är att beklaga att så kunnat blifva förhållandet i Linnés fädernesland. Jag nämnde nyss att detta studium börjar i 3:dje klassen och slutar med den 6:te. Det vore vida bättre att framskjuta dess början till 5:te klassen och att sedan låta studiet fortgå till lärokursens slut. Lärjungarnes kunskaper i detta ämne kunde då kontrolleras genom i afgangsexamen anställdt förhör, och detta skulle naturligtvis hafva till följd att hos lärjungarne väcka ett lifligare intresse för ifrågakvarande undervisningsämne. Man kan för öfrigt tryggt säga, att detta studium för närvarande i flertalet af våra elementarläroverk bedrifves på ett sätt, som är långt ifrån ändamålsenligt. Större delen af skoltiden infaller nemligen under hösten och vintern, då man icke kan samla blommor eller, som det heter, botanisera. De lärare, som fått sig detta ämne anförtrodt, äro således vanligen nödsakade att traktera sina elever med en undervisning efter på väggarne upphängd åskådningmateriel, bestående af plancher, som framställa vissa växter och växtdelar. Denna torra undervisning är visst icke ändamålsenlig. Hvad värre är: genom densamma dödas all kärlek för denna vetenskap, hvars egentliga betydelse ligger just deruti, att den lär oss att uppfatta naturen i dess lefvande former och att känna och tyda dessa. Skall botaniken fortfarande vara ett undervisningsämne vid elementarläroverken, så måste derföre denna undervisning ställas så, att den icke inskränker sig till inlärande af namn efter plancher eller väggtaflor, utan att lärjungen genom undervisningen får inhemta vana och förmåga att på fältet med floran i hand undersöka och bestämma de

växter han träffar. Endast på detta sätt väckes hans kärlek för naturens studium, och detta studium blir då äfven på den lägre graden en själens gymnastik, som skärper iakttagelse- och tankeförmågan. De lefvande insigter, som härigenom förvärfvas, stå alltid kvar i minnet och blifva för framtiden gagneliga, äfven om namnen på de särskilda växterna skulle så småningom förgätas. Helt annat är åter förhållandet, när, såsom nu dess värre ofta sker, botaniken studeras endast medelst plancher eller torra skolherbarier. Vi veta hvad ett s. k. skolherbarium vill säga. Det är en samling af 50, 100 eller 200 torra växter, som yngligen går igenom och lär sig till tentamen för flyttning från den ena klassen till den andra. Genom denna lärometod kommer man ungefärligen till samma ståndpunkt, som en viss botanist, som inhemtat sitt botaniska vetande på detta sätt och hvilken, då någon en dag visade honom en på fältet plockad växt, med begäran att han måtte lemna upplysning om växtens slägt och art-namn, bad den frågande komma igen om några dagar, då han hunnit pressa växten, då han nog skulle känna igen densamma. Det är lätt att inse hvad en sådan kunskap är värd.

Öfvergå vi nu till undervisningen i tyska språket, så är det onekligt, att i våra elementarläroverk äfven denna kunskapsgrän lidit betydligt genom saknaden af kontroll på insigterna i densamma vid maturitetsexamen. Jag har omnämnt förhållandet med dessa begge kunskapsämnen egentligen för att visa, att en omarbetning af vår skolordnung verkligen är af behovet påkallad. Det finnes emellertid äfven åtskilliga andra ämnen, som för närvarande ingå i undervisningen vid läroverken på ett sätt, som icke kan medföra något gagn. Jag nämner detta icke såsom något klander, utan endast för att antyda, huru angeläget det är, att vi ej längre i detta afseende kvarblifva vid status quo, utan att vi söka genom en lämplig revision och omarbetning af skolstadgan undgå den fara, som nu synes hota, i det våra barn, till följd af de ändamålslost hopade läroämnena, blifva öfveranstängda och ändå föga bildade genom hopade aggregater af skiljda, ej sammanhållna och ej behörigen smälta kunskaper.

Jag ber att få beröra ännu en annan omständighet, som står i sammanhang med denna fråga. Vi hafva i våra elementarläroverk för närvarande tvänne särskilda linier, nemligen den reala och den klassiska eller lärda linien. Våra skolkarlar äro förtviflade öfver de svårigheter, som måste möta undervisningens ändamålsenliga ordnande, så länge dessa linier gemensamt fortgå. Lärarekrafterna befinnas nemligen i detta afseende otillräckliga, i trots af det stora antal biträdande lärare, som vid de flesta fullständiga läroverk begärts och erhållits. Vi hafva emellertid i åtskilliga af våra städer tekniska skolor och om dessa vore hvad de kunde och borde vara, så skulle de mycket väl kunna i sig upptaga den reala linien af våra elementarläroverk. Dessa skolor borde nemligen vidtaga, der folkskolorna sluta och afse att lemna en ändamålsenlig utbildning åt de unga män, som vilja egna sig åt borgerliga yrken. Men för att dessa skolor skola kunna fylla en sådan uppgift, böra bredvid desamma anordnas handtverks-skolor, i hvilka ynglingen från sin späda ålder vänjes vid arbete, på samma gång han genom några timmars daglig undervisning vid

den tekniska skolan erhåller tillfälle att inhemta de kunskaper, som erfordras för yrkets ändamålsenliga grundläggning. Om dessa skolor på sådant sätt utvecklades, skulle desamma, efter mitt förmenande, mycket väl kunna i sig upptaga den reala linien af elementarläroverken, och derigenom vunnas att undervisningen å dessas klassiska linie kunde ordnas på ett ändamålsenligare sätt än som nu är möjligt. Dessa omständigheter, sammanlagda med åtskilliga andra, som jag här icke vill vidröra för att icke trötta genom alltför mycken vidlyftighet, äro för mig fullt talande skäl att, då Stats-Utskottet nu afgifvit ett förslag, som kan och bör hafva till resultat att de öfverklagade olägenheterna undanrödjas, denna Utskottets framställning bör med tacksamhet emottagas; men då jag yrkar bifall till denna framställning, så ber jag likväl att dertill få foga ett tillägg, som för mig synes vara af största vigt, emedan derigenom kan beredas möjlighet, att den nya organisationen af undervisningsväsendet, som nu är i fråga, kan komma att omfatta äfven de tekniska skolorna. Jag hemställer derföre, att Riksdagens underdåniga framställning till Kongl. Maj:t måtte få följande lydelse:

“att Riksdagen, med underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes låta tillsätta en komité af sakkunnige män äfven utom skollärareyrket, med uppdrag att utarbete förslag till undervisningsväsendets ordnande i allmänhet och dervid särskildt taga i öfvervägande elementarskolans, folkskolans och de tekniska läroverkens omfattning och inbördes förhållande samt i hvad mån och på hvad sätt de böra af Staten bekostas eller understödjas, må, till Kongl. Maj:ts disposition, för bestridande af kostnaderna för denna komité, bevilja på extra stat ett förslagsanslag af 5,000 R:dr.“

Det är visserligen sannt, att de tekniska läroverken icke tillhöra Attonde Hufvudtiteln, utan den Sjette, och att man af sådan anledning möjligen skulle kunna hysa betänklighet att i denna framställning vidröra äfven nämnda läroverk; men då något större anslag i alla händelser icke behöfver ifrågakomma, så kan jag icke se något hinder, att i den komité, som jag för min del hoppas Riksdagen må besluta och Kongl. Maj:t nedsätta, äfven inrymmas plats för några sådane män, som äro förtrogne med undervisningsväsendet vid våra tekniska läroverk. Dessa män skulle då i samråd med komitéens öfriga ledamöter kunna uppgöra ett förslag, hvarigenom de tekniska läroverken sattes i närmare samband med våra öfriga undervisningsanstalter och i öfrigt så ordnades, att dessa läroverk, på sätt jag nyss antydt, kunde blifva egnade att uppfostra sina lärjungar, icke till lärda personer, utan till skickliga yrkesmän med en redan i skolan inhemtad vana att ära och älska arbetet.

Jag yrkar sålunda bifall till Stats-Utskottets framställning med det af mig föreslagna tillägget.

Friherre von Essen: Det kan måhända synas förmätet af mig, som ej tillhör de lärdes klass, att hafva begärt ordet i en fråga, som rör undervisningsväsendet. Hvarje sak har dock två sidor, och vid mitt uppträdande i denna fråga afser jag att beröra endast dess praktiska sida.

Det kan icke nekas, att bland de ärenden, som höra under Kongl. Maj:ts lagstiftningsrätt, äro de, som röra undervisningsväsendet, de äldra viktigaste eller åtminstone de, som utöfva det största inflytandet på samhället. Det är sålunda ett stort ansvar, som hvilat på den rådgifvare, hvilken har sig anförtrodt att föredraga dessa ärenden inför Konungen, och jag förmodar, att det af sådan anledning skall för denne rådgifvare vara af största vikt att kunna inhemta Representationens mening och önskingar i afseende å undervisningsväsendets ordnande. Jag vet likväl ej, om det sätt, hvarpå denna fråga hittills blifvit af Riksdagen behandlad, är väl egnadt att underlätta utrönandet af Representationens mening i detta hänseende. Både vid förra riksdagen och äfven nu har ett stort antal motioner rörande såväl elementarläroverken som folkskolorna blifvit väckta. De bland dessa motioner, i hvilka beviljandet af anslag ifrågasatts, hafva hänvisats till Stats-Utskottet, och de öfriga hafva af begge Kamrarne blifvit remitterade till tillfälliga Utskott. Dessa motioner hafva sålunda icke blifvit behandlade i det sammanhang som vederbort, och de hafva inför de särskilda Kamrarne blifvit å olika tider föredragna. Till en del hafva de återremitterats, till en del också sönderrifvits. Detta har naturligtvis föranledt, att något egentligt sammanhang i Representationens öfverläggningar om dessa viktiga frågor icke kunnat ega rum. Andra Kammaren föreslog visserligen vid sista riksdagen ned-sättandet af ett särskildt Utskott för behandling af frågor rörande undervisningsväsendet. Men detta förslag, hvars realiserande sannolikt borde hafva underlättat den fullständiga utredningen af dessa ämnen, blef icke bifallet af Första Kammaren.

Vid innevarande riksdag hafva i fråga om undervisningsväsendet väckts icke mindre än 13 motioner, hvaraf större antalet hänvisats till Stats-Utskottet. Det är otvifvelaktigt att några af dessa motioner stå i nära sammanhang med andra, som icke blifvit remitterade till Stats-Utskottet, och i synnerhet med åtskilliga motioner, som sistlidet är voro föremål för behandling, och hvilka då blefvo på det sätt afgjorda, att Riksdagen beslöt att till Kongl. Maj:t aflåta en underdånig skrifvelse med anhållan om indragning af elementarläroverkens första klass. Det är sannt, att något svar å denna skrifvelse ännu icke till Riksdagen anländt; men just emedan denna fråga sålunda kan anses vara ännu oafgjord, och då den i alla händelser rörde endast en partiel förändring af elementarläroverken, så tror jag att så mycket större skäl förefinnes för aflåtande af den nya skrifvelse, som nu blifvit ifrågasatt.

Den viktigaste af de vid denna riksdag väckta motionerna angående undervisningsväsendet är utan tvifvel Herr Grafströms, som afser indragning eller inskränkning af de pedagogier och elementarläroverk, der lärjungarnes antal icke uppgår till 25 samt förflyttning af lärare från sådana läroverk, der de anses kunna undvaras. Denna motion har varit föranledd af den utredning, som sistlidet är af Andra Kammarens Tillfälliga Utskott lemnades angående de dryga kostnaderna för åtskilliga läroverk i förhållande till det gagn de kunde anses lemna. Jag håller här i min hand den tabell, som i sådant afseende utarbetades af nyssnämnda Utskott, och jag ber att derur få

citera några siffror, som synas mig ega en stor betydelse. Sålunda framgår af tabellen bland annat, att då Statens årliga kostnader för de särskilda läroverkens underhåll fördelades på antalet lärjungar i hvarje, så uppgingo kostnaderna för hvarje lärjunge vid Luleå gymnasie-afdelning till 937 R:dr och vid Wisby dito till 596 R:dr. Vid Öregrunds pedagogi funnos endast 5 lärjungar, vid Skenninge läroverk ingen, vid Cimbrishamns pedagogi 8, i Örnsköldsviks skola 4 och i Ulrika Eleonora skola 8. Jag vill ej trötta Kammaren med att ur denna tabell uppläsa flera specialsiffror. Resultatet af hela beräkningen visar, att Statens kostnader för hvarje lärjunge i medeltal uppgått vid samtliga de högre elementarläroverken till 118 R:dr och i f. d. gymnasii-afdelningen till 256 R:dr för år.

Utän att våga inlåta mig i några specialiteter eller påstå att kostnaderna för de särskilda elementarläroverken äro större än de behöfde eller borde vara, vill jag endast antyda hvad erfarenheten för öfrigt tillräckligt vitsordat, nemligen att den ringa kostnad, för hvilken lärjungarne komma i åtnjutande af undervisning vid dessa läroverk, har till följd att ditlocka en mängd obemedlade ynglingar, som efter slutad lärokurs röna stora svårigheter att finna anställning, vare sig på den redan öfverfyllda tjänstemannabanan eller på andra håll; och då dessa ynglingar icke kunna antagas vilja från de bokliga studierna återgå till kroppsarbetet, så är det fara värdt att, på sätt den siste talaren antydde, samhället belastas med en sådan bildad proletärklass, mot hvilken en stor statsman nyligen varnat med åberopande af Greklands exempel, der i våra dagar en sådan klass lär hafva utbildat sig och redan åstadkommit mycket ondt.

Öfvergå vi derefter till folkskolorna, så finna vi att de flesta af motionerna rörande desamma gå derpå ut, att hela den s. k. skyddsafgiften måtte ingå till Staten, som i stället skulle till hvarje folkskola lemna ett kontant årligt understöd. Dessa förslag öfverensstämma med den åsigt, som Chefen för Ecklesiastik-departementet vid förra riksdagen i samma fråga uttalade. Men då Staten, på sätt samma Departements-chef då äfvenledes antydde, genom en sådan förändring skulle betungas med högst betydande utgifter, så tror jag att det skulle vara mindre välbetänkt att nu på rak arm fatta något beslut i ämnet. En föregående grundlig utredning af frågan om undervisningsväsendet i sin helhet synes mig så mycket mera af behöfvat påkallad, som denna fråga, ehuru den ofta delvis varit föremål för diskussion, likväl icke blifvit i ett sammanhang behandlad, alltsedan den stora skol-komitén år 1828 upplöstes. Den fullständiga utredning, som torde vara att förvänta af den komité, hvars nedsättande nu ifrågakämlt, måste sålunda blifva af största nytta, såsom för Representationen erbjudande en väl behöflig ledning vid bedömandet af detta omfattande och svåra ärende; och får jag af sådan anledning för min del yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Montgomery-Cederhjelm: Vid behandlingen af de motioner, som i denna fråga blifvit väckta och till Stats-Utskottet blifvit remitterade, har Utskottet haft tre sätt att gå till väga, nemligen:

först om Utskottet sjelf företagit sig en utredning i frågan och derefter i detta syfte afgifvit förslag. Häremot kan dock med skäl anmärkas, att det torde vara för mycket begärdt att fordra, det Utskottet skall hinna att under den korta tid Riksdagen är samlad vidtaga en efter ämnets vikt nödvändig utredning af en fråga af så vidtomfattande beskaffenhet. Utskottet har visserligen *en* gång, vid 1856—1858 års riksdag, afgifvit ett fullständigt förslag just i en beslågad fråga, nemligen frågan om elementarläroverkens ordnande, med anledning af nådig Proposition i ämnet, men dels var tiden för Utskottets verksamhet då icke så knappt tillmätt som nu, dels var Utskottet nog lyckligt att bland sina ledamöter räkna en man, på hvars kannedom om och erfarenhet uti just denna fråga Utskottet kunde lita. Så är emellertid icke alltid fallet. Det andra sättet hade varit att *afslå* desamma. Detta kunde emellertid icke ske i följd af sakens vikt och de många intressen, som i dessa motioner hade sina målsmän. Således återstod icke något annat än det tredje sättet, att förfara såsom Utskottet gjort; och jag tror för min del att det skulle se ut, som om Kammararen hyste föga intresse för saken om Kammararen afslog Utskottets förslag. Vi komma nu till en annan fråga. Hvarmed skulle denna komité sysselsätta sig? Jag skulle icke hafva något emot Generaldirektör Berlins förslag att komitéen uteslutande skulle egna sin verksamhet åt folkskoleväsendet, men här möter det hinder, att af de till Stats-Utskottet remitterade motionerna röra flera det "inbördes förhållandet emellan elementarskolan och folkskolan", då somliga yrka borttagande af de lägre klasserna af elementarskolan och dessas läggande till folkskolorna, andra åter åsyfta borttagande af de högre o. s. v., och det är att märka, att just i fråga om detta inbördes förhållande råder stor skiljaktighet, som skulle lätt kunna leda till en kaotisk förbistring, om de icke i sammanhang behandlade kunde sammanjemkas. En talare har yrkat, att äfven de tekniska skolorna skulle blifva föremål för komitéens uppmärksamhet, men jag får uppriktigt bekänna, att jag ej fattar det innerliga samband med elementar- och folkskolorna, som dessa skolor förmenas hafva, och jag anser de ämnen, som den tekniska undervisningen omfattar, vara af så speciel natur och fordra så säregna kunskaper och sakkännedom, att jag tror en sådan sammanslagning endast skulle tjena till att, utan motsvarande fördel, försvåra det dessutom besvärliga arbete som komitéen får sig ålagdt. Behöfves en liknande utredning för de tekniska skolorna, är ju ingenting som hindrar tillsättande af en särskild komité för denna fråga.

Jag tror således, att komitéens förslag är välbetänkt och egnadt att lugna sinnesstämningen, då det är tillräckligt känt, att i denna fråga råder starkt missnöje med åtskilliga nu existerande förhållanden.

Jag yrkar bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Hazelius: I afseende å första frågan eller den om skolkomiténs nedsättning, vill jag hvarken tillstyrka eller afstyrka en sådan. Jag afstyrker den ej, emedan, oaktadt de stora förbättringar som i undervisningsväsendet skett, skolverket likväl ännu är behäf-

tadt med stora brister, dem det vore angeläget att afhjelpa. Det är utom allt tvifvel, att en ny anda genomträngt de gamla läroverken, och att dessa läroverk utveckla en mycket större rörelse och lifvigare verksamhet än förut. Det är ej undervisningen som är bristfällig, den är tvärtom berömvärd; bristen ligger hufvudsakligen i undervisningens organisation och i synnerhet i dess bristande samband. Men emellertid äro tankarne härom så delade, att jag mera önskar än hoppas, att en komité må kunna utreda ämnet. Detta är orsaken hvarföre jag ej vill afstyrka Utskottets förslag. Men jag vill icke heller tillstyrka detsamma, emedan jag tror att under närvarande förhållanden komitéen blefve sammansatt på ett sätt, som gjorde dess medverkan till den förändring jag skulle önska tvifvelaktig. Jag vill således vara helt och hållet neutral i denna sak och öfverlemnar åt de af Kammarens ledamöter, som hafva beständare åsigt, att göra denna gällande.

Jag kan likväl icke underlåta att uppträda emot en föregående talare, som skarpt klandrat nuvarande systemet, att åtskilliga läroämnen afslutas i skolan, utan att framgå ända till studentexamen. Men detta är en stor fördel och skolan står i synnerlig förbindelse till den man, som om den nya studentexamens införande har den största förtjensten, att han inskränkt läroämnena i studentexamen och låtit några för afslutas. Talaren klandrar nemligen, att botanik och tyska språket så snart afslutas. Jag åter tror det vore önskligt, om ännu flera ämnen bortfölla, och att ynglingen finge aflasa något af den stora bördan han skall frambara ända, till studentexamen. Den nuvarande mängden af ämnen gör, att en yngling med vanliga anlag nära uppnår mannaålderns gräns, innan han kan lemna skolan. Behofven af kunskaper ökas i vår tid, under det att den korta lefnadstid, inom hvilken de skola inhemtas, icke i samma mån ökas, utan är alldeles densamma nu som för 200 år sedan. Det kan ej vara förnuftigt att gå så länge i skolan och sent komma ut i världen för att vinna verksamhet och bröd. De många och för högt drifna ämnena äro härtill skulden. Hvad särskildt tyska språket beträffar, vore det orimligt att gossen skulle härmed sysselsättas under 8—10 år af sin skoltid, såsom en föregående talare önskade. Om tyska språket försummas, emedan det ej räcker ända till studentexamen, så är detta ingalunda skolstadgans fel, utan den skolstyrelses, som icke låter kontrollera ynglingarnes kunskapsmått i detta ämne vid slutet af den klass, der ämnet upphör. Lika litet kan jag instämma i samma talares klander af sättet, på hvilket botaniken studeras i våra skolor. Han klandrar, att denna sker genom växt-afbildningar upphängda på väggarne eller torkade växter i herbarier, och han vill att detta studium utslutande skulle ske på fältet. Detta vore ganska önskligt, men olyckligtvis har Sverige en Flora, som endast blomstrar några månader, hvilka nära sammanfalla med skolornas sommarferier, så att endast några veckor finnas för botaniska utflygter, hvilka såsom bekant är äfven då ske. Men ingalunda kan det vara oriktigt utan tvärtom ganska lämpligt, att man under vintern undervisar i ämnet genom dessa så högst nyttiga afbildningar och herbarier. Vore det bättre

att sådana icke funnos? Är den åskådliga undervisningen icke högst gagnelig? Bli undervisningen icke tillräckligt fruktbarande, är detta lärarens, icke metodens fel, och icke heller skolstadgarnes, som föreskrifva detta slags undervisning. Att låta botaniken framgå ända till studentexamen, vore lika otjenligt som med tyskan. Det är ganska väl att de afslutas i sjetten klassen.

Man har klagat öfver det skadliga uti de båda bildningsliniernas, den klassiska eller lärda och den reala, sammanblandning, eller förening i samma skola, och detta kan vara sannt, då de äro förenade såsom nu i det gamla skolsystemet. Felet är nemligen, att de båda linierna skiljas redan i tredje klassen. Men om de sammanhölles ända till femte klassen, derigenom att latinet först då begynte, så skulle olägenheterna blifva långt färre och den gemensamma undervisningens alla fördelar visa sig. Det är latinfördomen, att börja så tidigt med latin, som är orsaken till svårigheten för rektorerna att organisera undervisningen.

En talare har yttrat, att vi hafva alldeles för många skolor, hvilka föranleda en stor kostnad. Skolor kunna icke vara för många, de äro en välgerning, men felet ligger deruti att man vill att Staten skall helt och hållet bekosta skolorna. Det är orimligt att lärjungarne i elementarläroverkenas skolor åtnjuta fri undervisning; den borde betalas af alla, hvilkas medellöshet icke vore behörigen styrkt, och jag vet ej skäl, hvarföre vi, då vi äro skyldiga att bestå våra barn kläder och föda, icke också böra betala deras uppfostran utan kunna kasta detta bestyr helt och hållet på Staten. På en hvar borde bero att bestämman huru dyr undervisning han vill gifva sina barn. Det är just denna åsigt om den kostnadsfria undervisningen, som föranledt de höga belopp, som Staten nu årligen får utgifva till löner och skolbyggnader, och hvilka jag befarar än ytterligare komma att ökas. Huru skall det blifva möjligt för Staten att i längden kunna bära de bördor som på alla sätt påläggas? Denna min anmärkning rör icke ensamt elementarläroverken utan äfven folkskolorna, och jag tror att en förändring i detta syfte skulle höja dessas anseende, ty man värderar icke hvad man har fritt; det som betalas får först värde. Vid alla elementarläroverk borde erläggas en någorlunda hög afgift, 30, 40 eller 50 R:dr om året för hvarje lärjunge, som icke vore bevisligen fattig. Härigenom skulle två ändamål vinnas. För det första skulle Statens utgifter blifva betydligt mindre, och för det andra det med rätta så öfverklagade förhållandet upphöra, att så många kastas in på läsbanan, utan utväg att sedan förtjena sitt bröd. Då undervisningen är kostnadsfri, förledas fattiga föräldrar att skicka barnet med sin matsäck till en i stad belägen elementarskola. Der insuper gossen läsbe greppen, och han tigger äfven föräldrarna att få fortsätta sin läsning och ofta nog skuldsätter han sig för att blifva student. Efter ytterligare skulder och efter slutade studier lemnar han akademien och vill nu att Staten skall öppna brödgifvande banor för honom, derföre att han studerat. Detta är ju emellertid omöjligt. Allt detta skulle man undgå, om undervisningen betalades. En mängd barn skulle då stadna vid folkskolorna, som skulle kunna
utan

utan någon betydlig kostnad höjas och utvidgas på grund af de afgifter, som äfven här, ehuru till mycket mindre belopp, borde af alla icke bevisligen fattiga lärjungar inbetalas. Denna angelägenhet skulle emellertid överlemnas åt menigheterna. I England följes det förträffliga system, att många skolor endast af staten erhålla någon viss summa t. ex. i P. St. för hvarje lärjunge, som bevisligen under en viss tid bevisat skolan.

Denna åsigt om undervisningens betalning af föräldrar, kan jag icke nu, då tanken är ny, annat än blott överlemna till begrundande och inskränker mig till att yrka återremiss i öfverensstämmelse med Herr Berlins förslag.

Herr Lilliehöök: Jag vill ej trötta Kammararen med någon vidlyftig framställning af mina åsikter i frågan, men jag kan ej undertrycka den åsigten, att denna komité synes mig obehöfelig, för så vidt meningen är att den skall sysselsätta sig med de motioner i skolväsendet, som vid denna riksdag blifvit väckta. Dessa motioner röra nemligen egentligen och hufvudsakligen de anslag, som från Staten utbetalas till folkskolorna, och endast en motion berör det inbördes förhållandet emellan elementarskolan och folkskolan; — lika litet kan jag förbigå ett yttrande af en föregående talare, som föreslår att folkskolorna, eller rättare menigheterna, skulle sjelfva bekosta undervisningen emot endast ett ringa bidrag från Staten. Härvid kan jag icke underlåta att göra den anmärkning att i allmänhet de barn, som besöka folkskolan, äro medellösa och således icke hafva råd att bekosta sin undervisning sjelfva. Följden skulle blifva att fattigvärderna finge underhålla folkskolorna och jag hemställer till Eder, mine Herrar, huruvida detta vore så särdeles lämpligt.

Jag har emellertid egentligen velat vidröra frågan om de åt folkskolorna tillerkända statsanslag och sättet för dessas utfäende.

Detta anslag utgår i fyra olika poster och är förenadt med mycket besvär att få ut. Jag har såsom ledamot af och understundom ordförande i skolstyrelse kommit till en ledsam erfarenhet, om hvilka stora svårigheter äro med utfäendet af dessa obetydliga summor i allmänhet förknippade, och jag har ofta fått resa till en närboende kyrkherde för att med hans benägna hjälp erhålla de mångfaldiga och olikartade handlingar och bevis, som för detta ändamål äro erforderliga. Sanningen till pris vill jag erkänna att härifrån bör undantagas anslaget till arfvode åt skolstyrelsen, hvilket i allmänhet utfås ganska lätt. Då de i frågan väckta motioner i allmänhet hafva till ändamål att förenkla och förbättra det nuvarande förhållandet, då det erfordras fyra särskilda sätt för utfäende af de olika anslagen till folkskolan, har jag icke kunnat annat än instämma i klagan öfver de nuvarande olägenheterna och anhåller att Kammararen ville bitalla Herr Berlins förslag, hvaruti jag förenar mig.

Grefve Hamilton, Henning: Den fråga, som föreligger i Statsutskottets förslag till underdång skrifvelse, kan egentligen delas i tvänne, den ena angående folkskolans ställning till Staten, det sätt,

hvarpå Staten bör till densamma bidraga samt undervisningens ordnande inom skolan, den andra angående undervisningens ordnande inom elementarläroverket. Båda dessa frågor äro förtjenta af den största uppmärksamhet. Statens förhållande till folkskolan och dess pligter i afseende å densamma äro icke fullt klara; likaledes torde elementarundervisningens tillstånd och bedrifvande tarfva närmare skärskådande. Hvarje gång frågan om elementarundervisningens ordnande varit före allt sedan 1858, har jag uttalat en åsigt, hvilken ännu ej hunnit göra sig gällande, men hvilken jag fortfarande vidhåller, den att vi aldrig kunna få våra elementarläroverk på ett fallt tillfredsställande sätt ordnade, förrän vi skilja den så kallade lärda och den reala linien från hvarandra. Jag vill för öfrigt icke tillåta mig att nu ingå i en utredning af denna frågas detaljer; jag har endast velat antyda den såsom ett skäl, hvarföre jag anser en undersökning nödig. Utskottets framställning derom, att en utredning måtte åstadkommas, kan jag derföre ej annat än gilla, men deremot kan jag ej godkänna förslaget att åt *en och samma* komité öfverlemnas utredningen af båda de från hvarandra så skiljaktiga frågorna. Det fordras verkligen helt olika insigter, för att kunna med klarhet bestämma frågan om Statens förhållande till folkskolan och det sätt på hvilket denna bör af Staten understödjas, och för att kunna yttra sig öfver elementarläroverkens organisation. För det sednare ärendets behandling kunna erfarna skollärare vara fullt lämplige, isynnerhet om deras erfarenhet får en ledning af åsigheterna hos några utom skolan stående, för undervisningen nitälskande personer. Men deremot kan jag icke finna, att elementarläroverkens lärare skulle vara företrädesvis skicklige att deltaga i en undersökning om folkskolans ställning. Skall en utredning af dessa ärenden åstadkommas, torde den således böra verkställas i annan ordning än Utskottet föreslagit, och jag får derföre anhålla om proposition å återremiss, på det Utskottet måtte kunna taga i öfvervägande, huruvida icke något lämpligare sätt att tillvägagå för ändamålet vinnande må kunna förefinnas.

Herr Statsrådet Carlson: Att fullständigt bemöta allt som blifvit yttradt under denna diskussion, hvilken haft tillfälle att röra sig öfver hela området så väl för elementarläroverket som för folkskolan, skulle alltför mycket upptaga Kammarrens tid. Jag anhåller emellertid att få yttra några ord.

I afseende å undervisningens ordnande inom elementarläroverket har af en talare blifvit påstådt, att botanik och tyska lidit alltför mycket orätt. Förhållandet är, hvad det förstnämnda läroämnet beträffar, att, då fordom blomsterkunskapen nästan var likbetydande med naturkunskap i allmänhet, drifver man nu inom skolan ej blott botanik utan äfven andra grenar af naturkunnighet, såsom zoologi, fysik och kemi; och då kan ju omöjligen till undervisning i botanik ensamt användas lika mycken tid som förut, utan undervisningen måste ordnas så, att intet ämne, som man fordrar att ynglingen skall i skolan få kännedom om, blir lottlöst. Vidare har yrkats, att med botaniken borde fortsättas intill skolans yttersta gräns. Derpå är redan svardt. Jag kan tillägga att nämnda vetenskap företrädesvis vänder

sig till åskådningen hos den unge lärjungen och derföre är mera passande att inträda vid en lägre ståndpunkt i skolan än t. ex. fysiken, som grundar sig på matematiska lagar och derföre fordrar mera utvecklade förståndskrafter samt bättre passas för ett sednare stadium. De flesta bildade länder hafva ock adopterat samma ordning för undervisningen som vi; man väcker lärjungens sinne för naturen genom åskådning af vextverlden, och för honom sedan småningom till de vetenskaper, hvilka hafva de stora naturlagarne till föremål. Hvad åter methoden angår, ber jag den värde talaren, som i detta afseende gjort anmärkning och påstått att undervisningen skulle inskränka sig till ett torrt meddelande af terminologi och plancher, jag ber honom att något närmare taga kännedom om huru det nu för tiden tillgår inom våra skolor. Visserligen kunna ännu lemningar finnas kvar af det äldre lärosättet, men jag tror dock att de flesta lärare ej skulle känna igen sig på den skildring han lemnat. Undervisningen meddelas i enlighet med föreskrifterna, hufvudsakligen efter lefvande vexter, och, den tid sådane icke finnas — vintern kunna vi icke fördrifva — efter torkade vexter. Således bedrifves den ju genom omedelbar åskådning af vextverlden. Påståendet, att undervisningen i botanik och tyska icke skulle vara underkastad kontroll, och någon pröfning af lärjungarnes kunskaper i dessa ämnen ej ega rum, beror på ett missstag. Inför censorerne hålles visserligen ej examen häruti, men vid afslutandet af 6:te klassens kurs afläggas en fullständig examen i dessa ämnen; och de betyg, som dervid meddelas, inflyta i afgångsbetyget och få derigenom samma betydelse som öfriga betyg i denna examen. Man har velat undvika sammanhopandet af alltför många ämnen i läroverkets öfversta klasser och derföre låtit nämnda ämnen afslutas på ett tidigare stadium af skolan.

En annan talare har yttrat, att det väckt uppmärksamhet, att en del elementarläroverk hafva så få lärjungar, och han har dervid citerat Luleå, Cimbrishamn, Skenninge, Örnsköldsvik och Ulrika Eleonora här i staden. Jag torde då få nämna att de sednare läroverken redan varit föremål för administrationens omsorg. I afseende å skolan i Skenninge har infordrats förslag, huru med densamma för framtiden skall förfaras; för närvarande är den faktiskt upplöst, emedan läraren afsatts. Vid skolan i Örnsköldsvik, ett läroverk, stiftadt af Rikets Ständer på grund af enskild motion, inträffade att lärjungarnes antal sjönk till 7, och då öfverflyttades den ene läraren till ett annat läroverk. Nu har antalet åter stigit till 14, men endast en lärare är fortfarande vid skolan anställd, och således finnes icke der vidare något abnormt förhållande. Hvad Ulrika Eleonora skola angår, så är den redan faktiskt upplöst och lärarne äro, så vidt sådant låtit sig göra, placerade å andra läroverk i hufvudstaden. Skolan i Cimbrishamn är icke ett elementarläroverk, utan en pedagogi med endast *en* lärare, samt för öfrigt hufvudsakligen grundad på äldre anslag oberoende af den nya skolregleringen. Läroverken i Wisby och Luleå hafva för det exceptionela i sin ställning att tacka det exceptionela i dessa städers läge. Wisby är enda staden å en ö och bör väl således hafva ett läroverk. Med Luleå, som är beläget så nära yttersta ändpunkten af vårt land, är samma förhållande.

Man har vidare anmärkt, att numera så stora fordringar uppställdes, att ynglingarne nära nog uppnått mannaåldern, innan de lemnade skolan. Enligt upprättade tabeller utgör medelåldern vid utträdet ur skolan 20 år, och detta är väl ej för mycket, om man tager i betraktande, att, då ynglingarne komma mognare, bättre underbyggda från skolan, kunna de ock med större nytta begagna sig af undervisningen vid högskolan och behöfva ej tillbringa der en så lång tid, som eljest varit erforderligt.

Hvad förslaget om skolaafgift i läroverkets högre klasser angår, skall jag inskränka mig till att endast erinra om hvad i denna fråga tillförene förefallit. Vid antagandet af nu gällande skolordning framställde Regeringen förslag om afgift af 20 R:dr af hvarje lärjunge, och detta förslag godkändes af Representationen. Redan vid följande riksdag nedsattes dock afgiften till hälften, och vid riksdagen derpå borttogs äfven återstående delen och tillades materielen vid läroverken. Det har således funnits en sådan afgift, men Riksdagen har så småningom utplånat densamma.

Jag föreställer mig — och hvad de fleste talarne yttrat, har stärkt denna åsigt — att hufvudögonmärket med de i Utskottets Betänkande omnämnda motioner har varit att vinna förändring i sättet för anslagens utgående till folkskolorna, och jag vill derföre med några få ord redogöra för ställningen i detta afseende och grunden, sådan jag tänkt mig den, för önskan att få en förändring. Då folkskolorna öfver hela landet på engång framkallades genom beslutet vid 1840 års riksdag, saknade de till en början alla statsanslag. Det visade sig emellertid snart att församlingarne icke sjelfva egde krafter att uppehålla dem, och vid följande riksdag, då ännu nästan inga folkskolor upprättats, beslöts derföre att halftva skyddsafgiften, som då uppgick till 500,000 R:dr och nu stigit till 640,000 R:dr, skulle öfverlemnas till kommunerna. Detta var en åtgärd, ganska ändamålsenlig för denna tid, då inga andra tillgångar funnos och lika behof förefanns å alla ställen. Sedan förtgick folkskolan med detta understöd utan vidare bidrag af Staten till 1856—1858 års riksdag, då hälften af den ännu återstående skyddsafgiften anvisades till folkskolan, men för vissa bestämda ändamål, såsom till småskolor, högre folkskolor, m. m. Vid 1859—1860 års riksdag hade man kommit till insigt deraf att, om dessa anslag skulle medföra någon verklig nytta, borde såsom vilkor för erhållande af desamma stadgas, att kommunerna sjelfva lemnade bidrag till folkskolan och sålunda visade verklig nitälskan för folkskoleväsendets utveckling, och det bestämdes derföre, att kommunerna skulle, för att komma i åtnjutande af dessa nya anslag, hafva, utöfver sin andel i skyddsafgiften, till folkskolan bidragit med ett lika stort belopp som det, hvilket ifrågakomme att af statsmedel ytterligare anslås. Det är nu denna stipulation, visserligen byggd på billighet, men ytterst svår att verkställa och kontrollera, som gifvit anledning till klagomål, hvilka äfven här blifvit vidrörda. Det har nemligen ofta varit förenadt med ganska stor svårighet att bestämma, när kommunen verkligen lemnat lika mycket som den af Staten erhåller, ty kommunens prestationer till skolan utgå ofta in natura och värdet af dessa kan ej alltid exakt uppskattas i penningar, och lika svårt

har varit att hos församlingarne åstadkomma en klar insigt af beräkningsgrunden, hvarigenom misstroende och obelätethet uppstått. Ett annat skäl till missnöje har varit, att anslagen gifvos endast för statsregleringsperioden. Detta är dock nu afhjelpat, så att för närvarande äro alla de särskilda anslagen till folkskolan upptagna å ordinarie stat, med undantag endast af det till församlingar, som ej sjelfva kunna bekosta aflöning åt sina folkskolelärare, hvilket anslag ansetts böra beviljas för hvarje särskild statsregleringsperiod. Under sednare riksdagar har nu den tanken allt allmännare uttalats, att, då man hunnit så långt i afseende å ordnandet af folkskolan, som skett, det vore riktigare om det i förstone gifna anslaget, hvilket lemnats utan allt afseende å huru folkskoleväsendet inom hvarje kommun varit regleradt, ersattes af bestämda, fixa anslag. Otvifvelaktigt har denna tanke mycket, som talar för densamma; då man icke eger stora tillgångar, måste ännu mera än eljest tillses, att dessa användas så riktigt som möjligt, och detta mål kan lättare vinnas, om ett bestämdt anslag lemnas till hvarje skola. En sak bör dock dervid iakttagas, eller att icke någon församling får mindre än hvad den af sin erhållna skyddsafgift verkligen använder på skolväsendet, så att man icke gör någon rubbning i bestående förhållanden, utan endast ordnar dem efter riktigare grundsatser. Det har ock förekommit mig, som om de flesta talare i ämnet gillat denna idé om fixa anslag; likaledes gå ej mindre Herr Otterströms, än Herr Magnus Svenssons och Herr Bjerkanders motioner i samma riktning, eller att få folkskoleafgiften utbytt mot direkt anslag till hvarje skola.

Det torde sålunda hafva varit *folkskolans* utveckling, som hufvudsakligen åsyftats med de motioner Utskottet här handlagt, och jag tror äfven att, om den får framstå i första rummet vid den återremiss, som här förordats, man utan synnerlig omgång skulle kunna ernå en förbättring i ställningen, som eljest kanske först efter lång tidsutdrägt kunde vinnas.

Herr Hasselrot: Jag instämmer i det slut, till hvilket Herr Arrhenius kommit. Deraf följer att jag icke kan åtnöjas ensamt med en sådan utredning, som Herr Berlin föreslagit. Det är oss alla bekant, att i följd af grunden för fördelningen af Statens anslag till folkskolorna dessa anslag utfalla högst ojemnt, och att allmän klagan råder ej mindre deröfver, än öfver den deraf betingade olikhet i de särskilda kommunernas omkostnader för folkskolan. Jag vet t. ex. att det gifves församlingar å fattiga orter, der dessa omkostnader uppgå till 25 å 30 R:dr för hemman, under det att de i andra belägna i väl lottade landsorter endast belöpa sig till 3 å 4 R:dr, — och jag anser dertföre den af Herr Berlin påyrkade utredning vara af högsta behof påkallad. Dervid önskar jag dock få betonadt, att folkskolan bör ställas å kommunal grund, att församlingarne böra få bibehålla sin rätt att ordna skolväsendet, så vidt möjligt är, och att inspektionen bör läggas i landstingets hand. Men jag vill gå längre än Herr Berlin. Äfven inom elementarundervisningens område finnas många frågor, hvilka icke kunna undanskjutas, utan måste erhålla sin lösning. Så den om klassiska och reala liniernas skiljande från hvarandra, så

den om Grekiskans upphörande såsom obligatoriskt läroämne, derom sista Riksdagen gjort framställning, så ock den om bortfallande af den lägsta klassen vid elementarläroverken, i hvilket ämne äfven förra Riksdagen aflåtit skrifvelse. Den sistnämnda frågan eger ett nära sammanhang med folkskolan, ty den hvilar på åsigten att folkskolan bör vara underlag för elementarläroverket. Dessa frågor måste, som sagdt, lösas, och skall en harmonisk lösning vinnas, bör, såsom Utskottet föreslagit, en komité tillsättas. En talare har ansett att det borde vara särskilda komitéer, en för frågan om elementarskolornas ordnande och en för frågan om folkskoleundervisningen. Detta kan jag ej gilla; båda ärendena ega ett så nära sammanhang med hvarandra, att de böra behandlas af samma personer, och någon särdeles svårighet att finna fullt lämpliga komitéledamöter torde ej förefinnas. Jag yrkar bifall till Herr Arrhenii förslag.

Herr Arrhenius: Man har antydt, att det skulle vara olämpligt att äfven göra de tekniska läroverken till föremål för den föreslagna komitéens behandling, emedan de icke höra till undervisningsväsendet i allmänhet. Denna åsigt kan jag ej dela, ty om komitéen skall framlägga "förslag för ordnande af undervisningsverket i allmänhet", så måste väl under denna benämning äfven de tekniska skolorna inbegripas.

Jag får särskildt frambara min tacksamhet till Gretve Hamilton för hans yttrande om nödvändigheten att skilja de båda bildningslinierna. Det är en erfarenhet, som alla skollärare allt lifvigare och kraftigare framhålla, och utbildas de tekniska läroverken, som de böra, så skulle man i dem erhålla den bildning, man väntar af reala linien. Iksom, om på den lärda linien Grekiskan blir ett valfritt ämne, man icke på denna linie finner något undervisningsämne, som icke kan och bör studeras af hvar och en, som gör anspråk på en sådan bildning, att han med den kan inträda på tjenstemannabanan. Jag tror, att på detta sätt kan frågan lämpligast lösas och att genom de tekniska skolornas utbildning till realskolor i förening med läroverkstäder, i hvilka eleverna hafva sin hufvudsakliga sysselsättning, skola dessa skolor kunna göra den reala liniens bildningsanstalter.

Man har sagt, att det skulle vara en stor fördel för ynglingarne att i elementarläroverkets sjuete klass få lassa af vissa ämnen och icke behöfva bära på dem till den åttonde. Jag medgifver, att, om undervisningen i dessa ämnen varit sådan och för ynglingarne så litet gagnande, att det de inhemtat endast utgör en tom barlast, som de äro angelägna att få lassa af, så kan invändningen ega sin befogenhet; men har undervisningen varit sådan, som den bör vara, behålla ynglingarne nog hvad de lärt utan att det blir för dem tryckande. Det är ett gammalt ordspråk, som heter, "att lärdomen är icke tung att bära" och den bildning, som icke ingått som en tom utanlexa, den är qvar för lifvet. Det har yttrats, att äfven botanik och Tyska ingå uti betygen för afgangsexamen till universiteten. Jag får härvid dock erinra, att den examen, som aflägges i dessa läroämnen, ej hålles inför af Chefen för Ecklesiastik-departementet tillsatta censorer, utan inför skolans egna lärare vid flyttning från sjuete klassen, och

är denna klassexamen således ej jämförlig med den afgangsexamen ynglingarne vid utträdet ur skolan undergå i öfriga ämnen. Här har blifvit anfördt, att vår tid fordrar, att äfven fysik och kemi böra vid elementarläroverken läsas och att därför botanik och zoologi måste undanskjutas under de två sista skolåren. För min del tror jag det vara ett stort misstag, att någonsin kemi och fysik upptagits som läroämnen i de lärda skolorna. Dessa läroämnen hafva inkommit i skolan genom bemödandet att förskaffa ynglingarne som scholars all möjlig kunskap, insigter uti allt, liksom om det skulle vara slut med deras studier med skolåren. Hvad särskildt kemien angår, så kan undervisningen i detta läroämne icke med fördel bedrifvas vid elementarläroverken, ty för att vara gagnelig måste den vara förenad med laborationer, utan hvilka denna vetenskap endast blir en torr, död och tom lexläsning. Studiet af kemien hörer till en mognare ålder och andra förhållanden än skolpiltarnes. Också saknas icke tillfällen till dess ikande vid Teknologiska Institutet, vid Landtbruksinstitutet, vid tekniska skolorna och vid universiteten — eller vid alla de bildningsanstalter, som afse något annat än skolstudierna. Fysiken, såsom vetenskap, förutsätter vidsträcktare matematiska studier och kan icke heller med framgång studeras utan nödiga fysikaliska instrument-samlingar, som elementarläroverken ej ega. Äfven denna vetenskap hörer sålunda ej till skolstudierna, utöfver de första och enklaste begreppen, som räknas till naturläran och äfven ingår uti undervisningen till och med i de lägre klasserna — ja, vid den högre folkskolan. Jag beder dessutom att få erinra, att undervisningen i botanik skulle kunna fortgå till skolårens slut, utan att för densamma under de två sista åren skulle behövas några särskilda lärotimmar, om endast lärjungarne vore skyldiga att åtfölja lärarne på dennes exkursioner och att i afgangsexamen redovisa för sitt kunskapsmått.

Orsaken hvarför vi hafva så många lärjungar i de lärda skolorna är icke den, att undervisningen der är fri, ty äfven om det bestämdes, att den skulle betalas, så vore icke svårt att erhålla ett fattighedsbevis och derigenom komma ifrån afgiften, utan orsaken ligger i den falska riktning som undervisningen fått och som genom densamma vidare utbredes. Ungdomen uppfostras icke till praktiskt dugliga menniskor och får ingen håg för det praktiska lifvet, utan hela undervisningen från början till slut går ut på att bilda embets- och tjänstemän samt lärda personer. Så länge denna riktning fortfar, blir förhållandet detsamma antingen undervisningen blir fri eller icke. Hvad särskildt ungar undervisningen i botanik, så vågar jag säga, att jag tecknat den efter naturen. Jag erkänner med glädje, att undantag finnas, men verkligheten är i allmänhet sådan, jag skildrat den. Genomläser man de hvarje år utkommande skolprogrammerna, skall man deri med förvåning finna uppgifvet, att gossarne *läst* så och så många växter, men icke att de *samlat* och *examinerat* dem. Att på sådant sätt bedrifva undervisningen dödar hågen för botanikens studium, i stället för att väcka kärlek till detsamma. Mera skulle kunna sägas i detta ämne, men jag vill ej trötta. Jag har målat efter naturen, och de som härutinnan böra gälla såsom auktoriteter, universitetslärarne, bekräfta sanningen af hvad jag yttrat. Det

är genom den undantagsställning, hvori botaniken såsom undervisning kommit genom skolstadgan af år 1856, som de omförmälda förhållandena uppstått. Man har ock nu temligen allmänt insett detta, så att flere skollärare, ja äfven den utmärkte vetenskapsman och nitiske lärare, som genom sitt förslag föranledt det närvarande förhållandet, beklagar detsamma och medgifver dess skadliga följder.

Man har yrkat bifall till Herr Bjerkanders reservation. Jag kan så mycket mindre instämma i ett sådant yrkande, som reservanten yttrar, att, "om Riksdagen bifaller hvad Utskottet i denna punkt föreslagit, så befarar jag, att denna Svenska folkets lifsfråga är för en lång tid undanskjuten".

Jag för min del tror, att, om en komité nedsättes, bör man kunna motse att denna fråga blir löst; och detta på ett sätt, "som nationen är berättigad att fordra". Jag är nemligen för min del fullt öfvertygad, att, om Kongl Maj:t utser en komité för lösningen af denna fråga, vi med allt förtroende kunna lita oss till densamma, och får jag på denna grund förnya min anhållan om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Efter den utredning, som Chefen för Ecklesiastik-departementet lemnat öfver förhållandet med afgifterna till elementarläroverken, kan jag inskränka mig till att i få ord bemöta det yttrande af en föregående talare, som föranledde mig att begära ordet.

Det heter nu, att Staten icke uppstår afgift för undervisningen i elementarläroverken, men jag tror dock, att hvar och en, som haft barn i dessa skolor, kommit till den erfarenhet, att undervisningen der icke är så alldeles fri, utan det är åtskilliga afgifter, som der få erläggas både till "egna kassan" och till åtskilliga andra kassor. Dessutom kostar det ej så litet för dessa ynglingar att hålla sig med nödiga böcker.

Att något skulle vinnas genom en förhöjd afgift, tror jag för min del icke; men väl att olägenheter derigenom kunna uppstå. Samme talare trodde, att dessa olägenheter skulle kunna afhjelpas genom ett fattigdomsbevis, på grund af hvilket den medellöse ynglingen skulle åtnjuta fri undervisning. Det må så vara; men jag hemställer, om skolans anseende härigenom skulle komma att vinna.

Jag för min del anser det vara en stor fördel, att här i landet undervisningen af alla grader är fri och icke monopoliserad för en viss samhällsklass. Det kan icke ligga något ondt deri, att äfven mindre bemedladt folk, och jemväl de som bo på landet, kunna utan alltför stora oppoffringar, skicka sina barn till skolan, så att denna fördel icke endast är städernas innevånare förbehållen.

En annan talare, som hufvudsakligen yttrade sig om folkskolan, beklagade sig mycket öfver att de bidrag, som i olika orter till detta ändamål utgå, äro så olika, och att kostnaderna falla så ojemnt på olika hemman. Denne talare har troligen lemnat utan uppmärksamhet, att hemman och hemman äro olika. Det ena kan innehålla 80, det andra 300 tunnland; det ena säljas för 4,000 R:dr, det andra för 50,000 R:dr. Dessutom kan i en socken möjligen finnas personer, som

öfverdrifva sitt nit för folkskolan och anse detta vara det enda, som man bör göra uppoffringar för, under det på andra ställen äfven andra saker tagas i betraktande. Samme talare ansåg, att landstingen borde öfvervaka folkskolorna. Jag tror att vi öfver dessa skolor hafva nästan alltför mycken inspektion, och följderna är den, att den ena dagen kommer den ena inspektören förordnad af Kongl. Maj:t, och den andra dagen den andra inspektören tillsatt af landstinget, och de föra stundom alldeles motsatt språk; och att sådant leder till ordning och reda i förhållandena, kan jag icke finna.

Detta är också tecknadt efter naturen, och jag har sjelf haft skriftliga framställningar från en ort, der en sådan villervalla eger rum, hvilka tydligen visa, hvartill denna åtgärd leder.

Man har klagat öfver de två liniernas sammansläende vid skolorna. Det förundrar mig icke, att åtskilliga gamla lärare tycka det vara obehvämt, att denna förändring blifvit vidtagen; men det har visat sig, att så snart man försökt att skilja linierna åt, så framställas genast anspråk på att få dem båda. Visserligen säges det, att liniernas förening är föremål för lärarnes stora klagan, och det är väl möjligt; men icke är dermed alldeles gifvet, att sjelfva saken är så olycklig ändå. Man har hört, att alldeles icke de fullfärdiga studenterna, som kommit från Upsala till krigsskolan, der ansetts bättre än dem, som kommit dit från sjette klassen af reallinien vid elementarläroverken, och att de sednare med lika stort beröm genomgått krigsläroverket som de förra samt visat sig lika praktiskt dugliga. Man får icke begära, att stora genomförda förändringar skola genast i alla enskilda delar verka så, som man idealiskt tänkt sig. Man måste lemna tid åt förhållandena att räta ut sig. Vi hafva en benägenhet att kasta oss från den ena ytterligheten till den andra. Är något på modet, kan man icke få mycket deraf; men sedan det blifvit gammalmodigt, vill man hafva något nytt. För närvarande är fälttroppet exercis och gymnastik, och de, som hafva tyckt det vara för mycken fri undervisning, votera nu för att äfven denna undervisning skall blifva fri. Jag tycker det kunde vara ett lämpligt föremål för vederbörande skolstyrelsers verksamhet att sammanbringa medel för meddelande i skolorna af ifrågavarande undervisning. Då finge vi kanske se, hur det går, när man sjelf skall åstadkomma något och icke har Statens kassor att ösa ur.

Jag för min del tror, att vi kunnat undvara både den föreslagna underdåniga skrivelsen och de väckta förslagen; men då så många af det sednare slaget här blifvit framställda, får jag förena mig med dem, som yrka, att punkten måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Thorburn: Då Staten måste åtaga sig en befattning, som kunde uppfyllas af enskilda personer, uppstår alltid den olägenhet, att den enskilda verksamheten härigenom förlamas. Om t. ex. Staten icke åtog sig uppfostran, skulle genast uppstå en massa enskilda skolor, hvilkas framtid helt och hållet berodde på, att de uppfyllde sitt ändamål och de skulle därför nitiskt arbeta hvar och en i sitt fack. Men alla dessa enskilda skolor måste försvinna, då Staten åtager sig undervisningen, emedan Staten är för mäktig för en enskild

person att täfva med. Då Staten sålunda blir den enda, som har undervisningen om hand, bör man tillse, att den uppfyller allt, som dermed åsyftas. Då uppfostran är så nödig för ett lands innevånare, och vi hafva så många fattiga föräldrar, som ej hafva råd bekosta sina barns undervisning, anser jag det nödigt att Staten fortfarande bekostar undervisningen; men jag tror, att vi gå för långt, då vi bekosta uppfostran åt barnen ur de klasser, som hafva råd att sjelfva betala den.

Staten och kommunerna hafva byggt dyrbara skolhus och ega drygt aflönade lärare; men jag tror icke, att vi vunnit allt, som vi kunde hafva rätt påräkna med de stora anslag, som årligen utgå till undervisningen.

Jag tror, att ett af de förnämsta skälen, hvarför ej dessa förhoppningar realiserats, är det sätt, hvarpå lärarne aflönas. De äro nemligen antagna för lifstid och äro således nästan oafsättliga. De hafva följaktligen icke något enskildt intresse af skolans framgång, enär de icke åtnjuta större aflöning, om de lyckas förskaffa densamma ett större antal lärjungar — och dermed följande större besvär.

Jag vet, att vi hafva utmärkta skolor och goda lärare, som kunna vara ett mönster för hvilket land som helst; men motsatsen härtill finnes thy värre ock. Vi kunna icke neka, att i många skolor råder en viss ligkiltighet vid undervisningen och vi hafva hört, att på vissa ställen bedrifves undervisningen så lamt, att föräldrarne funnit sig föranlättna att taga sina barn ur Statens, för att sätta dem i privata skolor, ehuru de derföre få utgifva särskild ersättning. Härvid är det märkvärdiga, att det icke sällan inträffar, att lärarne i Statens och den privata skolan äro samma personer; men de hafva enskildt intresse för den privata skolans framgång, hvilket de deremot sakna för Statens. Jag för min del tror, att det bästa sättet att väcka lärarnes intresse äfven för en Statens skola vore att göra deras aflöning beroende af skolans framgång, af antalet elever eller de framsteg desse gjort, eller att endast antaga dem på viss tid t. ex. på 5 å 6 år.

Jag hoppas, att den föreslagna komitéen må kunna uppfinna ett sätt, hvarigenom lärarnes aflöning göres beroende af den skicklighet och nit, de ådagalagt, och får derför anhålla om bifall till Statskottets förslag.

Herr Berlin: Den talare, som hade ordet näst efter mig då jag förut yttrade mig öfver denna punkt, har uttryckt ett skarpt klander mot undervisningen i våra elementarläroverk. Jag erkänner i många afseenden riktigheten af de anmärkningar, han framställt; men jag delar icke hans åsigt om medlen till de öfverklagade olägenheternas afhjelpande. Jag anser mängden af ämnen i våra elementarläroverk vara en stor olägenhet, och jag tror, att ibland dem finnes åtminstone ett eller annat, som icke bör utgöra föremål för elementarundervisningen. Dertill räknar jag kemien. Jag tror mig ega någon erfarenhet i fråga om undervisningen i detta ämne, som, enligt min åsigt, icke lämpar sig för elementarundervisningen. Min erfarenhet är ock den, att, sedan detta ämne blifvit infördt som läroämne i skolorna,

man icke märkt, att den fortsatta undervisningen vid universiteten i detta ämne blifvit härigenom underlättad. Man skulle kunna göra ännu flera anmärkningar mot undervisningssättet, och sådana hafva äfven af Herr Arrhenius blifvit framställda i afseende å botaniken. Men jag hemställer till honom, om det kan tillgå på annat sätt, då en lärare har så många lärjungar att undervisa, som tre å fem. Han kan icke då taga dem en och en, utan han måste undervisa ett stort antal på en gång. Också får man härvid taga i betraktande, att studiet af lefvande växter är inskränkt till en så kort tid af året. I afseende på sjelfva undervisningsmetoden i öfrigt, äfvensom i afseende på lämpligheten af de två liniernas sammansläende är jag ganska tveksam och tilltror mig icke häröfver uttala något bestämdt omdöme. Men jag vill fästa uppmärksamhet på, att det blifvit så som det är, i öfverensstämmelse med Representationens önskan. Det är Riksdagen, som upprepade gånger uttryckt sin önskan om en större utsträckning af läroämnena, det är Representationen, som begärt sammansläendet af den gamla apologistskolan med den lärda skolan, och det är slutligen Representationen, som velat inrätta en stor mängd skolor i vårt land, ja en så stor mängd, att man icke ännu kunnat förse dem alla med skickliga lärare.

Dertill kommer, att lärare i alldeles nya läroämnen icke ännu hunnit att förvärfva sig full skicklighet att undervisa i dessa ämnen. Jag tror likväl, att alla dessa olägenheter icke kunna rätt lämpligt afhjelpas på det sätt, Utskottet föreslagit, eller genom nedsättande af en komité. Man har talat om den allmänna klagan, som skulle vara rådande inom landet öfver undervisningen vid elementarläroverken; men jag håller före, att denna klagan beror på en otålighet, som icke besinnar, att, om man ock gifvit stora anslag till läroverken, man icke derföre kan begära, att dessa redan inom loppet af några år skola bära de frukter, man beräknat. Man tyckes nästan hafva väntat att man skulle lika snart skörda frukterna af dessa anslag, som landtmannen af det korn han sår. Jag hoppas att en förbättring i förhållandena skall inträda i den mån skolorna hinna utvecklas och erfarenhet om läromethoderna vinnas derigenom, att lärarne allt längre få sysselsätta sig med sina ämnen. Jag är öfvertygad att de påpekade olägenheterna på detta sätt lättare skola afhjelpas än genom att tillsätta en komité. Jag befarar, att tillsättandet af en dylik komité skulle medföra stora olägenheter derutinnan, att denna säkerligen skulle komma att föreslå genomgripande förändringar i våra läroverksstadgar. Den som känner den rubbning i alla förhållanden vid läroverken, som medföres af den ringaste förändring i undervisningens gång eller af en utsträckning i kurser, och hvilket menligt inflytande detta har på lärjungarnes bildning, måste känna sig mindre hågad att understödja förslaget om tillsättandet af en komité. Vår ungdom och våra barns bildning och uppfostran är ett alltför dyrbart materiel för att göras till föremål för oupphörliga experimenter, såsom det skett under det sista tiotalet af år. Af denna anledning kan jag icke understödja Utskottets förslag om tillsättandet af en komité, som skulle sträcka sin verksamhet in på detta område.

Beträffande de motioner, som föreslagit utgåendet af fixa anslag till folkskolan, så anser jag denna fråga vara af yttersta vikt, och jag beklagar, om dess pröfning skulle uppskjutas så länge, som följden skulle blifva, om denna pröfning öfverlemnades till en komité, som finge ett så vidsträckt uppdrag som det här ifrågasatta. Jag anser fortfarande att ingen af dessa sex motioner gifvit anledning till att uppdraga åt en komité att göra om hela vårt skolväsende, utan får på grund af hvad jag nu ytterligare anfört anhålla om bifall till det af mig afgifna förslag.

Herr Nordström: Den diskussion, som här i dag blifvit förd öfver ett af de mest viktiga ämnen, har varit mångsidig, djupgående och temligen tagit tiden i anspråk. Under densamma hafva onekligen blifvit yttrade en mängd förträffliga åsichter, riktiga guldkorn, väl värda att taga reda på. Men jag tviflar högeligen på, att Riksdagen skulle vara i stånd till att nu besluta sig för att fastställa vissa grundsatser eller att formulera ett förslag.

Jag finner således för min del, att diskussionen i dag är det bästa bevis på, att Utskottet, då det föreslagit nedsättandet af en komité, träffat det bästa resultat, man för närvarande kan komma till. Vill man till hvad Utskottet föreslagit göra det tillägg, att denna komité äfven bör befatta sig med de tekniska skolorna, så är här emot ingenting att invända. Jag tror således att det enda sättet att göra allas meningar full rättvisa och att bringa ärendet till ett lyckligt slut är att biträda Utskottets förslag om nedsättande af en komité, som finge i uppdrag att utreda undervisningsfrågan i hela dess omfattning.

Herr Ekman, Carl: Jag har med afsigt dröjt att begära ordet, tilldess diskussionen skulle vara uttömd. Skälet härtill har varit det, att, i händelse Kammaren skulle vilja skänka bifall till mitt förslag, att denna punkt måtte afslås, jag icke vill hafva medverkat till, att de åsichter, hvilka nu blifvit uttalade, möjligen icke skulle hafva framkommit. Nu när diskussionen öfver detta viktiga ämne under ett par timmar fortgått, och Kammaren under denna tid haft glädjen att se Chefen för Ecklesiastik-departementet närvarande, hvadan således de guldkorn, som enligt den nästföregående talarens yttrande blifvit under diskussionen utkastade, säkert skola tillvaratagas och bära god frukt, samt då man efter all anledning kan antaga, att en lika grundlig diskussion öfver detta ämne kommer att företagas i Andra Kammaren, vill det synas mig som om Chefen för Ecklesiastik-departementet härigenom fått tillräcklig ledning för att bedöma hvilka åsichter, som för närvarande inom landet hysas om undervisningens bedrivande inom folkskolorna och elementarläroverken. Jag tviflar också icke derpå, att han skall i den mån, som hans egen öfvertygelse sådant tillåter, fästa afseende vid dessa åsichter. Jag tror, att vi på denna väg hafva bättre förhoppning att komma till målet än genom tillsättandet af en komité. Då en dylik komité ju i alla händelser komme att tillsättas efter Departements-chefens förslag och tillstyrkan, skulle åtminstone jag för min del alltid komma att anse de

samma snarare som ett uttryck af hans egna åsikter än som något slags organ för dem, hvilka äro rådande hos allmänheten i landet. På dessa grunder får jag yrka afslag på Utskottets framställning i denna punkt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade framställts följande yrkanden, nemligen: 1:o att Utskottets förevarande hemställan måtte oförändrad bifallas; 2:o af Herr Berlin, att Kammaren skulle bifalla samma hemställan med följande förändrade lydelse: "att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, dels att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande, huruvida icke så väl den till folkskolorna nu utgående kapitationsafgiften som öfriga för samma ändamål anslagna statsmedel skulle kunna till större gagn för folkundervisningen användas under form af bestämda bidrag till hvarje behörigen inrättad folkskola; dels ock att Kongl. Maj:t derefter måtte för Riksdagen framlägga förslag i detta afseende"; 3:o af Herr Arrhenius, att Utskottets hemställan måtte antagas endast med den förändring, att orden: *elementarskolans och folkskolans* utbyttes emot orden: *elementarskolans, folkskolans och de tekniska läroverkens*; 4:o att punkten skulle till Stats-Utskottet återförvisas; samt 5:o att densamma måtte af Kammaren afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten oförändrad, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, sedermera proposition på antagande af Herr Berlins förslag, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja. vidare proposition på antagande af punkten med den af Herr Arrhenius föreslagna ändring, hvartill jemväl svarades många nej, blandade med ja, ytterligare proposition på återremiss af punkten, hvilken proposition besvarades med många ja och nej i blandning, och slutligen proposition på afslag å punkten, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; hvarefter och sedan förnyade propositioner å så väl återremiss af punkten som ock afslag derå blifvit framställda samt med många ja och nej i blandning besvarade, Herr Grefven och Talmannen förklarade propositionen på afslag å punkten vara med öfvervägande ja besvarad.

Sedan votering begärts samt Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, till kontraposition vid voteringen antagit återremiss af punkten; uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som afslår 5:te punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 39, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisar Kammaren den ifrågavarande punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 28.
Nej — 51.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet uppskjöts till nästa sammanträde.

Anmälades och bordlades Banko-Utskottets Utlåtande och förslag N:o 5, i fråga om användande af bankovinsten.

Herr vice Talmannen: Då den återstående delen af statsregleringen jemte öfriga ärenden, hvilka finnas upptagna på dagens föredragningslista, i dag icke hunnit afslutas och det torde synas lämpligt, att statsregleringen företages utan afbrott, hemställer jag, att de i dag andra gången bordlagda ärendena (utom Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 4, som, enligt redan fattadt beslut, skall förekomma nästa Onsdag), nemligen Konstitutions-Utskottets Utlåtanden N:is 5 och 6, Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 8 samt protokollsutdraget från Andra Kammaren måtte å bordlistan nedflyttas under de i dag första gången bordlagda ärendena, hvaremot jag hemställer, att Banko-Utskottets nu bordlagda Utlåtande N:o 5 måtte sättas främst på föredragningslistan, för att, efter förnyad bordläggning, så mycket förr kunna förekomma till behandling.

Detta förslag bifölles.

Herr Dickson, Charles: Jag tager mig friheten hemställa, att Konstitutions-Utskottets Betänkande N:o 5 må sättas främst på föredragningslistan till nästa Lördag, på det man må hafva tillfälle att utbyta tankar med Andra Kammaren, innan detta viktiga ärende förekommer till afgörande.

Jemväl härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.